

Յ Ո Յ Ս

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

Բ Ա Ն Ա Մ Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԹԻԻ 9.

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻ

ԱՊՐԵԼ

Ս. Գ. Կ. Ե. Զ.

ՅԱՐՄԱՇ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԶԱՐԻԱՓԱՆ ՍՈՒՐԲ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ ՎԱՆԱՑ

1865—ՌՅԺԴ

ԱՆՈՒԱՆՔ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱՅ՝

Տ. Տ. Պօղոս Ս. Արքեպիսկոպոս Պատրիարք Կ. Պօլսոյ: Ա Յօրինակ յ
Տ. Սարգիս Արքեպիսկոպոս Նախկին
Պատրիարք
Տ. Գեորգ Արքեպիսկոպոս, Առաջնորդ
Պրուսայի
Տ. Իսահակ Արքեպիսկոպոս . փոխա-
նորդ Ս. Երուսաղիմայ
Տ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Վարժա-
պետեան

Ա Ս Ա Ր Լ Ո Ւ Ի

Տ. Յովհաննէս Բաշանայ

Ա Տ Ա Բ Ա Զ Ա Ր

Տ. Անդրէաս Բաշանայ
Տ. Նիկողոս Բաշանայ
Աղեկաստոր Կիւմիւշեան
Անանիա Ազարեան
Անդրանիկ Խնտամեան «Պօլս»
Առաքել Ներկարարեան
Աստուածատուր Տ. Յ. Մաղաքեանց
Յրաէն Գարիկեանց
Մ. Բարսեղ Ֆէնէնճեանց
Կարեղին Նիկողոսեան «Պօլս»
Գրիգոր Ղարիպեան
Տ. Յ. Գ. Դաւաճանեան
Մ. Գրիգոր Ղօծամանուկեան
Գրիգոր Յ. Վարժապետեան
Կարոց Ս. Հրեշտակապետի
Կարոց Ս. Կարապետի
Կարոց Ս. Լուսաւորչի
Կարոց Ս. Ստեփաննոսի
Եփրեմ Ս. Վարժապետեան
Ս. Թորոս Մարբէյեան
Խաչատուր Կարապետ Երամեան
Կարապետ Ղարապետմանեան
Մ. Կարապետ Գամեան
Կարապետ Բաղասեան
Համբարձում մկրտօնեան
Մատթիա Աղմանեան
Մարուգէ Ս. Նահապետեան
Մ. մարտիրոս Քէօռեան
Մեարոպ Տ. Գեորգեան
Մ. Միտաս մ. Եղիայեան
Մ. Մինաս Նազարէթեան
Մկրտիչ Փանդեան
Մ. Մկրտիչ Քէօռեան
Մնացական Ս Գալիկեան
Յակոբ Սարգրեան
Մ. Յակոբ Ղարակիւլէեան
Յակոբ Չիլինկիբեան
Մ. Յարութիւն Աճէմեան
Յարութիւն Երամեան
Յարութիւն Թովմայեան «Նկմիցի»
Մ. Յովսէփ Տիմիճեան
Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս
Յովհաննէս մարտիրոս Չընարեան
Յովհաննէս Ներկարար Պօղոսեան
Յովհաննէս Պէլզատ Ֆէնէրճեան

Մ. Յովհաննէս Փանդուկեան
Մ. Պաղտատար Տէվէեան
Պետրոս Ակնցեան
Պետրոս Մաղաքեանց
Պետրոս մ. Պարոնեան
Մ. Պետրոս մ. Սամուէլեան
Մ. Սահակ Տ. Ստեփանեան
Սահակ Արսէն Երամեան
Սարգիս Նէմցեան
Մ. Սարգիս Թառնիկեան
Մ. Սարգիս Մ. Բարսեղեան
Ստեփան Թօմարլեան
Մ. Ստեփան Բարմաքաղեան
Ստեփան Փռլանթիով «Նախիջևանցի»
Մ. Ստեփան մ. Պաղտիկեան
Մ. Վարդերես Թօփուղեան
Տիգրան մ. Սարգիս Գալիկեան
Քերովլէ Բ. Նազարէթեան

Ա Ր Մ Ա Ե

Տ. Կարապետ Բաշանայ
Տ. Ստեփան Բաշանայ
Ահարոն Յ. Մալեանց
Գեորգ մ. Յարութիւնեան
Մ. Գրիգոր Այվազեան
Կարապետ Ներսէսեան
Կարապետ Յ. Թումանեան
Մինաս Մալեանց
Մկրտիչ Գարաբաշեան
Յակոբ Մ. Հայրապետեան
Յարութիւն Փիլիկեան
Մ. Յարութիւն մ. Ստեփանեան
Յարութիւն Երկաթաղործ
Յովհաննէս Տ. Սահակեան
Մ. Յովհաննէս Սափրիչ
Սարգիս մկր . Թօղալախեան

Ա Ր Ս Լ Ա Ն Պ Է Կ

Տ. Մարտիրոս Տ. Յովակիմ Բաշանայ
Խաչատուր Վարժապետ Թորոսեան
Խաչիկ Կակարեան
Կարապետ Աճէրեան
Սկրտիչ Տ. Կարապետեան

Ե Ր Ո Ւ Ս Ա Ղ Է Մ

Տ. Տ. Եսայի Ս. Արքեպիսկոպոս Պատ.
Ս. Երուսաղէմի
Թանգարան Ս. Յակոբու վանաց

Զ Մ Ի Ի Ռ Ն Ի Ա

Տ. Յակոբ Բաշանայ Պալապանեան
Ադամ մ. Ս. Դ Օնճայեան
Գրիգոր Չիլինկիբեան
Հայրապետ Նահապետեան
Դուկաս Պալ Սաղարեան
Յարութիւն Զինճիլեան
Նուպար Գաղտաղլըբեան
Ստեփան Յովհաննէս Տէտեան
Վլթանէս Կիւրեղեան

Թ Ա Մ Լ Ը Խ

Տ. Սահակ Բաշանայ

Խ Ա Ս Կ Ա Լ

Տ. Արսէն Բաշանայ
Եսայի Ղալմանեան
Ղաղարոս Մ. Չալբեան
Սիմոն մ. Սիմոնեան
Վարդերես Թաշճի
Փիլիպպոս Մարտիրոսեան

Կ Ա Ր Ի Ն

Յարութիւն Ս. Արքեպիսկոպոս
Տ. Գրիգոր Տ. Մ. Բաղրատունին
Լնթեղարան Արշարունեանց Ընկ
Յարութիւն Ա. Դէնէվիզեան
Յարութիւն Մուշեղեան
Սարգիս Էֆէնտի Խ. Էնֆիլճեան

Կ Է Յ Վ Է Մ Ի Զ Ա Գ Ի Ի Դ

Առաքել Յ. Մ. Երամեան
Բարսեղ Մ. Մարտիրոսեան
Գրիգոր Տ. Եփրեմեան
Եփրեմ Գ. Տ. Պօղոսեանց
Խաչատուր Յ. Տօնիկեանց
Խաչատուր Յ. Հ. Բաղասեանց
Կարապետ Յ. Էլմասեանց
Կարապետ Պղնձաղործ Ասատուրեան
Կարապետ Ս. Քէլիկեանց
Համբարձում Գ. Ալթանասեանց
Համբարձում Յ. Հովնեանց
Ղաղարոս մ. Սահակեանց
Մարտիրոս Մ. Ս. Ադամեանց
Միքայէլ Գ. Գալֆայեանց
Միքայէլ Կ. Չալբեանց
Մկրտիչ Յ. Խաչատուրեան
Յակոբ Պատուկի Պէլլիբեանց
Յակոբ Մ. Կէլէսեանց
Մ. Յակոբ Քերթեանց
Յարութիւն Երամեանց
Յարութիւն Մ. Պոլաճեանց
Յովակիմ Պղնձաղործ Ներկիղեանց
Յովակիմ Յ. Տերտեբեանց
Յովակիմ Մ. Գ. Ներկիղեանց
Յովհաննէս Խ. Բաղասեանց
Յովհաննէս Գ. Եղիկեանց
Յովհաննէս Թ. Կրտսերկըբեան
Յովհաննէս Յ. Չալբեան
Նշան Պղնձաղործ Նազարէթեան
Պետրոսիկ Պ. Մ. Երամեանց
Պօղոս Համետաղործ Պէլլիբեան
Սարգիս Յ. Սալայեան
Սարգիս Մ. Մ. Բաղաքճի
Սերորէ Կ. Տօնիկեանց
Սերորէ Յ. Էլմասեան

Կ Է Օ Լ Բ Ա Զ Ա Ր

Խաչատուր Թիւթիւնճիւ Յակոբի

*Կինգրուի Արքայ Գործակալներէն որ ցուցակէս դուրս մնացած բաժանորդաց անունները ժամյառաջ հասցնեն:

ԱՄՄԱԳԻՐ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԹԻԻ 9

1865

ԱՊՐԻԼ

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄ ՈՒԹԻՒՆ

Ի՞նչ գեղեցիկ եւ ազնիւ է՝ դիմել դեռ
'ի կատարելութիւն տոանց՝ երբէք չառաջաւ
դիմութեանց՝ կատարածին պատահելոյ :

Ա. ԱՍԽԱՆԻ

Չանազան մտքերու տարբեր ըմբռ-
նումներ տուող անուն մ' է այս . ոմանց
սրտերու վրայ իւր չափազանց ապաւո-
րութեամբ կազդէ, ոմանց կսառուցանէ,
և ոմանց ամենեւին շնորհործէր : Առա-
ջինք կգմայլին՝ մտախաբ երազոյ գոյա-
ցական գաղափարներով, միջինք կշուա-
րին իրական ալ վրդովելու թիւր երկ-
շտութեամբ, վերջինք կգանդացեն քը-
նով՝ դեռ նորա ինչ բլլալը չգիտնալու
թշուառութեամբ :

Յաւաջագիմութիւնն իւր գեղանի
դրօշը պարզած է, նորա մունետիկներն

«յառաջ . . . յառաջ . . . ի լուսաւորու-
թիւն . . . » կգոչեն, վառվառն եւ ջերմ
սրտեր հոն հաւքելու կբխեն :

Եթէ քարոզն ողջամիտ է, անարի-
վատարտեր՝ սրտապնդելու, եւ ողոր-
մելի թանձրամիտներ սթափեցնելու չափ
ալ զօրաւոր բլլալու փառքն ունենալու
է, ապա թէ ոչ, լուսաւորութեան մի-
տողներու՝ եւ անկէ նուազ կամ շատ
հեռաւորներու՝ անհամաձայնութիւնը
մինչեւ երբ . . . Ոմանք սոսկ շարժքով
թող անունէն գահալիւծաբար դատաւելով
չափաի հրոսեշտ տան այն դրօշէն, ոչ

մանք աննպատակ եւ վախճանն անորոշ մնացած լոկ ձայնաւոր հրաւերէն խաբուելու չպիտի զիջանին . — վերջը — .

Որ եւ է սկզբանց պաշտօնարկուններ դատելու կամ պատուելու բարձրութեանէն չեմ, զի վերացական գաղափարաց ենթակայն ինքնին նման հանգամանքներով յօդուածոյ և անիրան ըլլալով առանց անաչառ փորձերու կրնայ չփոթուիլ մերձաւորի մը հետ, ուստի ինչպէս արիութիւնը յանդգնութեան, առատածեռնութիւնը շնայլութեան և խոհեմութիւնը կասկածոտութեան՝ այսպէս և բուն յառաջագիմութիւնը անխորհուրդ յանձնապատասխանութեան հետ .

Բայց ինձի համար՝ յարգուի կամ չը յարգուի՝ պարզ համոզումն՝ որ իւր անկեղծութեամբն ազատ պիտի ճանչցուի՝ տհաւասիկ .

Մարդ՝ իւր կատարելութեան համար փորձած ճգերն երջանկութեան հասնելու համար կրնէ երջանկութեան՝ որ հեռաւոր վախճանն է մարդկութեան՝ ուր հասնելու համար ոտնափոխներ ընելու ազատ եւ հարկաւոր պարտքեր կան, ասոնք վճարելով դէպ ի անդր դիմեն է յառաջագիմութիւն .

Անկատար եւ հետեւաբար ապերջանիկ կրծնիմք, բայց պաշտելոյն Աստուծոյ արդար սահմանադրութեանն համեմատ կատարեալ եւ երջանիկ ըլլալու համար քրտանց դատակնքով կածիմք, որով որչափ մեր նախնական անկատար վիճակէն հեռանամք՝ այնչափ երջանկութեան կմտենամք այս է կյառաջագիմութեան .

— Բայց բուն ժողովրդական երջանկութիւնն ի՞նչ է — .

Ասիկայ ինչպէս մասնաւոր մէկու մը այսպէս եւ ընդհանրութեան մը համար կարգի եւ խաղաղութեան մէջ կկայանայ, վիճակ մը է այս՝ յորում մարդկու-

թիւնն իւր կեանքն անխռով եւ հանգիստ կվայելէ .

Ս գիրքն ինչպէս ուրիշ ճշմարտութեանց՝ նոյնպէս ճշմարիտ երջանկութեան ճշգրիտ գաղափարը ընտանի շրինակաւ մը կուտայ ըսելով, « հանդիցէ իւրաքանչիւր ոք ընդ որթով եւ ընդթղենեալ իւրով՝ եւ ոչ ոք իցէ որ դարհուրեցուցանիցէ* » . ասով կիմանամք թէ ժողովրդեան մը երջանկութիւնն իւր հանգիստն ու ապահովութիւնն է՝ որ իրաւունք եւ պարտք անբռնաբարելի ճանաչելով եւ յարգելով միայն կըլլայ, ապա թէ ոչ անիրաւ զրկանաց երեսէ խռովելու զարհուրանքով հանգիստ եւ ապահովութիւն կըլլայ .

Մարդկային ընկերութեան ստոյգ երջանկութիւնը Ս գրոց նկարագրածն է ուրեմն, զոր Ամերիկայի եւ ուրիշ քաղաքակրթեալ աշխարհաց շատերուն ոչ անապատները եւ ոչ քաղաքներն ունին՝ յորս վայրենացեալ աղատութեան եւ քաղաքավարեալ աղատութեան դիմադիր բանակներ դեռ անհաշտ են, եւ ոչ ուրիշ որ եւ է ազգեր որ յայտնութեան տուած երջանկութեան սահմանէն կխոտորին .

Ուր որ կարգ չկայ, հոն անկարգութիւնը միապետութեամբ կթագաւորէ, և խաղաղութիւնը կհալածուի . յաւիտենական խաւարի աշխարհ մը կըլլայ՝ ուր ոչ լոյս կայ և ոչ մարդկային կենդանութեան վայելք** .

Կարծեաց անհամաձայնութեան նախնին է անկարգութիւնը, որոց որ գաղափարները մի չեն, անկարգ և հետեւապէս անյառաջագիմ են .

Այս սկզբունքով կրնամ հետեւեցնել՝

*Միքիա Դ. 4 .

**Յոք ժ. 22 .

թէ երբ մեր Ազգին համար « յառաջ... յառաջ » դոչող մունետիկներն անգամ անհամաձայն են 'ի կարծիս, յառաջդիմութիւնը միշտ վերացական անմարմին պիտի մնայ :

Այլ թէ Մունետիկաց տկար կամ զօրաւոր՝ համեղ կամ անհամ ձայներու խառն 'ի խուռն հնչիւններ՝ որոնք ականջ խլացնելէ զատ ուրիշ արդիւնք չունին, այլ սակաւուց՝ բայց ողջամտաց համաձայնութիւնը պիտի սրբադործէ յառաջագիմութեան նուիրական Դրօշը, հաւաքէ Ազգային ընդհանրական լրութիւն, օրտապնդէ սրտաթափներ, յուսադրէ ձեռնթափներ, քաջալերէ նահատակներ, և սիրտիւ տկարամիտները :

Եթէ կռելու չափ մտախոհ ըլլալինք՝ թէ խառն 'ի խուռն ձայներ աղմկեալ և մոտոյոյղ ունկնդիրներ կ'յարուցանեն, պիտի ընտրէինք աւելի լռել քան գոչել : սպասել քան աճապարել, կարծիքներ փորձել քան դատել, զանոնք միացնել քան բաժանել :

Տակաւին լռելու դիւրին և փոքր 'ի չափ օգտակար զօրութիւն անգամ չունեցողին գործելն ուր կ'մնայ :

Յարգենք այո՛ յարգենք հասարակաց իրաւունքն իբրեւ մարդկային խաղաղութեան հիմն, բայց և չմերժեմք պարտքերն : պարտեաց սահմանը ճանչցողին իրաւունքն յարգանաց արժանի է : եթէ փոքրը՝ իւր փոքրութեան մէջ իրաւունք ունի չնեղուելու, նոյն համեմատութեամբ մեծն ևս իւր մեծութեան մէջ իրաւունք ունի յարգուելու, երբ մեծին անիրաւութիւնը փոքուն կողմանէ բողբ կ'յարուցանէ, փոքուն խիզախ փորձութիւնն ալ՝ զմեծն յատելութիւն կամ 'ի բռնութիւն կ'չարժէ :

Իրաւունք բռնաբարելու և պարտքեր զանց ընելու գարը՝ ամենէն ողոր-

մեղին է, թշուառութիւն մ' է այս՝ զոր իբրեւ զխաւար լոյսը կ'փարատէ : երբ ապրողներն այս լոյսը չունին՝ ամեն արդար կամ անարդար բողբներ իրաւանց քօղով պիտի հարսնանան, յղանան, եւ անհուն այլանդակ ծնունդներու մայր ըլլան :

Արուհետեւ ամեն խռովութիւն փոխանակ խաղաղութիւն արտադրելու սովորաբար աւելի կը որբօքի մանաւանդ կարճամտաց սրտին մէջ եւս կ'փափաքիմ՝ որ իրաւունք ճանչնալու, բացատրելու, և ըմբռնելու և պարտքերնիս յարգելու չափ լուսաւորուիմք, որպէս զի կռիւները մեր մէջ փախուստ կամ կորուստ արտադրելու տեղ բարիք ծընանին :

Մարդկային միտքը՝ հոգւոյն խորերուն մէջ իբրեւ յանձնարար Սրբավայրի մեր ամէն յօժարութեանց դատաւոր նստած է, բայց դատելու ստոյգ լոյսը ինքնին այսինքն է փիլիսոփայութեամբ չկրնալով ունենալ կդիմէ Յայտնութեան, առանց որոյ աղօտ եւ նսեմ է փիլիսոփայութեան լոյսն :

Ար թշուառ սրտէ որ Արօնի լուսոյն ճառագայթները տեղի տուած եւ հեռացած են, այնպիսին ընկերական պարտքերն իւր յօժարութեանց յարմարելու ցածութեամբ՝ թէ որ տկար է՝ ուրիշէն կրած գիմագրութիւնն՝ իրաւանց բռնաբարութիւն պիտի համարի, և եթէ զօրաւոր է՝ իրմէ դուրս բողբ ուրիշներուն աղատութիւնն՝ անկարգ անսանձ եւ վայրենական պիտի համարի :

Այս անտեղութեանց առաջին առնելու համար Արօնը իր ողորմութեամբը լոյս կուտայ տկարին « 'ի տարապարհակ վարիլ յուժքէ մղոն մի՛ երթալ ընդ նըմա եւ երկուս », եւ հզօրին « վաճառել զինչս իւր (կամ զիրաւունս) » եւ տալ աղքատաց » :

Երանի՛ թէ Ազգային կամ բնկերա-
կան բարեբաասութեան անձնանուէր
լինելը յորդորող փիլիսոփայութիւն մը
կրօնի վարդապետած այս անձնանուի-
րութեան դասը մտածած ըլլար :

Վերջապէս յառաջագիմութիւնը
եթէ դէպ ՚ի ժողովրդական երջանկու-
թիւն դիմել պիտի ըլլայ , իրաւանց զո-
հեր եւ արհամարանաց սիրով տանելու
արիւթիւն կայահանջէ՝ եւ ոչ պոռոտ
ձայնարձակութիւն :

Այս արիւթիւնն ալ մեր ազգին
համար դժուար չալիտի ըլլայ՝ եթէ յի-
շէ որ դարուց հնութեան մէջ արտա-
քին բռնութեանց դէմ անհուն զոհե-
րութեամբեր հաստատող մը ըլլալով ,
այս օր այսչափ անհամբեր եւ թրթրակ
ըլլալ , Ազգային վարչութեան դէմ աը-

դիտարար բողոք բառնալ , եւ իւր բո-
ղոքը տակ ըլլալը չկռել պէտք չէ , այլ
համբերել երկայնմտութեամբ՝ աշխատիլ
եռանդեամբ՝ աջակցիլ Վարչութեանց
եւ մեծայոյս ապագային սպասել :

Ճշմարիտ եղբայրսիրութիւնը և անձ-
նուրաց Ազգասիրութիւնը ամեն դժ-
ուարութիւն կը յաղթէ այն սիրոյ ան-
նուաճելի զօրութեամբն որ ստոյգ Աս-
տուածապաշտութեան վարդապետութե-
նէ կըղխի , զոր արհամարողն « հպար-
տացեալ է եւ ոչ ինչ ոչ գիտէ , այլ տա-
պի ՚ի խնդիրս եւ ՚ի բանս հակառա-
կութեան , ուստի լինին նախանձ ,
հեռ . . . կարծիք չարեաց խարդա-
խութիւնք ապականելոց մտաց մարդկան
եւ օտարացելոց ՚ի ճշմարտութենէ ան-
տի . . . մերժեցելի յայնպիսեաց :

ԽՈՐԷՆ Վ. ԳՐԸ ԱՇԽԵԱՅՑ

Ա Ռ Յ Ի Շ Ա Տ Ա Կ Ի

ԱՌԱՔԵԼԱՇՆՈՐՀ ՀԱՐՅՆ ՄԵՐՈՑ

ՍՐԲՈՑ ՂԵԻՈՆԴԵԱՆՑ

ՇՆՈՐՀԱՊԱՐՏ ՄՏԻՅ ՀԱՅԱՋՈՒՆ ՈՐԴՈՒՈՅՍ

ԸՆԾԱՅ ՏՕՆԱԿԱՆ

Դարագլուխի է հաստատութեան
կրօնից այս օր բարենշան , յորում վե-
րրաին հաստատելու հիմն Քրիստո-
ստիան հաւատոյ ՚ի Հայապաշտան աշխար-

Յիշեցէք զառաջնորդս ձեր , որ խօսեցանք
ձեզ զբանն Աստուծոյ , հայեցեալք յիս զը-
նացից նոցա նմանողք եղերուք հաւատոյն
ԵՐԲ. ԺԳ. 7 :

հի : Ապա զորպիսի գեղեցիկա եւ ըզ-
ձաւէտս ոչ յղանան սիրաք բուզմադիմի
զգացմունս ՚ի լանջս Ազգասիրաց : Այս
երկին եւ հողիք անձնիւր Հայոց զայս :

պիտի ցանկալի իղձս 'ի տարեկան տօնի
աւուրս, մինչդեռ բերկրանօք հնչին 'ի
մեր լեզուս օրհնեալ անուանք գերահը-
րաշ Հարանցն Հայաստանեայց, մինչ
դեռ յուշածեմք զնոցին վայրս ծնողեան
եւ զանդեան, եւ զյորդահոսանա ա-
րիւնախոտն քրտանց նոցին առ 'ի պս-
ծաութիւն. Եկեղեցւոյ եւ Աշգին
'ի շինութիւն. Եւ մինչ պարզեալ նկա-
րի առաջ 'ի աչաց մերոց Հայաստան աշ-
խարհ, տեսանեմք՝ զի իբրեւ մայր ան-
շաւակեալ պրիւսեալ 'ի փեռացէն, և
զուրկ իսպառ 'ի պսակէ՝ իշխանական
պերճութեանն, արտասուակից աչօք,
հերարձակ եւ գլխակոր, հառաչանս 'ի
խորոց սրտին առ վտարանդի սրգին
արձակէ՝ ընդ քառածագս աշխարհի
Յայս աղիողորմ տեսիլ և հոգիս իմ մը
տացաթեւ հանճարով անցեալ զմերկա-
ծին օգովք պանդխտութեան վայրացս
'ի սահմանս իմոց աշխարհին թռանի
կամեալ իմն մեղմել զեռանդն տոշորեալ
ըզձիցս 'ի տեսիլ անդր վաղախուլ և կի
սակործան՝ այլ սիրելի ինձ աւերակացն
մերձենամ 'ի լռին և 'ի նսեմաստուեր շի-
րիմս, և ահա՛ զօս նշխարք ոսկերացն խօ-
սին 'ի սրտիս՝ մատչել նոցին 'ի համբոյր ա-
նարժան չրթամբքս փութամ 'ի ծաղկա-
ծիր մարդս Աւարայցի 'ի տես անդր մրցա-
նաց մարտադիր նահատակացն՝ դիւրել
խուն մի ոգւոյս դառնացելոյ տխրական
խորհրդովք վարակելոյ. Այլ ահա՛ երկ-
նուոր իմն ձայն հարկ անհրաժեշտ ինձ
դնէ զընթացս իմոց գնացից՝ յայլ իմն օ-
տար աշխարհի ուղղել 'ի սահմանս, Այլ
առ ինչ արդեօք թողեալ ինձ գլխակա-
լին Հայաստան, յանապատ անդր Ապար
աշխարհի դիմել տօղի՝ որ չարիս խորա-
մանգեաց մեծամեծս Հայաստան աշ-
խարհի զարեւ կենդանութեան ազդին
խաւարեցուցեալ, որ անպարտ արեամբ
հոգեկիր Հարցն իմոց և վարդապետաց

յորակ կարմրագոյն գունեցաւ. Այո՛,
նուիրական են ինձ արտաւժուտքն՝
յորս աղբիւր դետացաւ բոսորաբուղիս
յերակաց երանելի վարդապետացն.
Թռեայց անդր, թռեայց 'ի թեւս հա-
դուոյս 'ի համբոյր սրձաքար վիմաց եւ
հոգոյն արիւնազանգ արամացելոց. . . .
Այլ սակայն ցանկալ ցանկայ անձն իմ՝
մեղապարտ օժանդակութեան հոգւոյն
շնորհի՛ զի թարգման հաւատարիմ գը-
տաց զգացմանց իմ եւ Հայկեանց սրբ-
տի, որք առաւել 'ի լանջս անդր քան
'ի մեր բարբառին լեզուս. Ոտայր ինձ
լեզու զքաղցրասուն Եղիշեայ անուշել
զկիրթ ախորժակս հոգեհարազատիցդ-
նոցին իսկ ոգեպարար բանիւ Հարցն եւ
րանելաց որոց ամենեցուն բերան եւ
թարգման Ղեւոնդն էր ճշմարտութեան
վարդապետ, այլ որ զամենեցուն նոցս
նահատակութեան չափէ վարձուց զկը-
շիւս՝ Ամենառատ աջն էր բարձրելոյն.

Արժան իսկ էր այո՛, նմին իսկ երու-
նելոյ արձանանալ յայս ակումբ պատ-
կառելի, որ ըստ օրէն տղաւնոյ սրտա-
ուռչս մնչեր յայնժամ յարիւնուշտ
դաշտ Գաւարշանայ ընդ հեզումն վար-
դագոյն արեան սիրեցելոյն իւրոյ Վար-
դանայ, և ընդ վկայական փոխումն յաս-
տեացս իւրոյն Հոգեհարազատ եղբարց
եւ ուսումնակից Վարդապետաց. Սա-
կայն և ինձ ապիկարիս ներել աղերսեմ
թէ և 'ի նշանաւորի աստ աւուրս չյա-
ջողեցի զյիշատակ պանծալի առաքի-
նութեան նոցին 'ի միտս Ձեր ըստ ար-
ժանոյն զարթուցանել.

Այլ արդ՝ յօրէ յօրմէ կատարումն
առնոյր կանխապէս գուշակութիւնս առ-
նըն Աստուծոյ Պարթեաղինն Երասի-
սի, և ըստ հրաշալի տեսլեան հարստա-
տի նորին Սահակայ սրբոյ բարձեալ լի-
նէր դաւազան արքունի 'ի տանէն Ար-
շակունի, ըստ նմին և անուր բոհու-

թեան ձեռինն Սասանայ ծանրանայր 'ի վերայ ուխտին Եկեղեցւոյ, և յանհնարին աղէտս վարանէր: Եւ որ ողբալին է, և վտանգ հոգեկորոյս, փոքր մի ևս ահա և անօրէն մոլութիւն Զրադաշտական կրօնի պարզել պարզէր զիւր դրօշակ 'ի միջավայրս անդ աշխարհին, և ծուխ թանձրամած պիղծ պաշտամանն կրակի բարդ 'ի բարդ ունէր ծառանալ արդեօք մակաւասար շինից և քաղաքացն Հայաստանի, եթէ չէին սոքա ոտիս հակառակամարտ յարուցեալ ընդդէմ Աստուածամարտ բռնութեանն: զի Աստուած որ զընտրեալ ժողովուրդիւր սեպհական զազգն սուրբ Իսրայելի առջնորդութեամբ մեծին Մովսիսի ընդ մէջ լեռնակուտակ ալեացն իբրեւ 'ի ցամաքի դնացուցեալ ազատեցոյց, նոյն աւասիկ զամենազօր ձեռնն կարկառէ ապրեցուցանել զազգն Հայաստանեայց 'ի զրահեղեղ ջուրց մոգակրօն դիւապաշտութեան 'ի ձեռն հոգեկիր վարդապետութեան Հարցս երանելեաց Սոքա աւասիկ ծաղիկք քաղցրաբոյրք 'ի պատուական ոստոց Լուսաւորչին, ուսեացեալք 'ի հոգեւորն անդաստանի Սահակեանցն եւ Ներսիսեանց: Անդստին յանտիականն տիոց 'ի հրահանգս ուղղութեան եւ ճշմարտութեան կրօնի առ ոտս երանելի Թարգմանչացն վարժեալք չեւս զարբունս լցեալ երիտասարդական հասակին, եւ ահա կոչէ զնոսա Աստուածայինն հմաստութիւն կանխադէտ 'ի կարգ պաշտաման քահանայականն Արքութեան բայց զի յԱստուածուստ հրաւիրեցան 'ի բարձրութիւն պատուոյ այսր սրբազան պաշտաման եւ ընդայն զի՞ զարմանալ, եթէ յապայն եղեն սիւնք հաստատութեան հաւատոց, չի նութիւն եկեղեցւոյ, եւ փրկութիւն որդւոցն Հայաստանի: Արդ՝ ես զոյր ուրուք պատմել մարթացայց զչնաշխարհիկ

հիկ առաքինութեանցն զհրաշալիս: Զալեօք պայծառացելոյն Սահակայ զարիութիւն, եթէ զՂեւոնդեայ զմեծի Առնն սքանչելահրաշ Աստուածաբանութիւն, զՅովսէփայն 'ի ծաղկի անդ հասակին զալեւորացն իսկապէս բերել զիմաստութիւն, թէ զԱրսենի զմեծափանչ եւ զառ 'ի Հոգւոյն զգեցեալն անյաղթելի զօրութիւն: ԶՄուշեայ ըզՓենեհէսեա՞ն նախանձաւորութիւն, եթէ զՔաջաշայ զՍտեփանոսի երկնադընաց ընթացիցն հետեւորութիւն: Առ այս արդարեւ պակասէ յինէն բաւականութիւն, և պատկառիմ իսկ միսի՛ առ որ տարտաքս քան զչափ անձինս է ձեռնարկութիւն: Այլ քանզի սուգ տանելի իսկ է իսպառ լուծիւն՝ անցից համառօտիւ որչափ ինչ զօրէ իմաց տկար մտաց հաստղութիւն: Ապաքէն բազում իսկ և բազմադիմի են նոցին առաքինական միջանք՝ անդր քան զմարդկեղէն կարողութիւն, այլ որ մոգէն յափշտակեալ զուշ իմ և զուրուշ՝ Ղեւոնդեայ մեծի է բարեպաշտիկն նահատակութիւն:

Յորդ են զեղուն յանդաստուկս տոն Տեառն յաւուր միաշարաթուղ մոգակըրօնիցն աղբալսումբ ջուիր և պղծաշուրթ թըն բերանով նետս յարձակեն լուտանաց շանթիս տեղան յախուռն սպառնալետոց աւեր ածել Աստուածաբնակ յարկին՝ որոյ հիմն և ճարտարապետ նոյն ինքն Քրիստոս է: Յայնժամ ահա հուր Աստուածային նախանձու ընթանայ 'ի խորս անդ ոգւոյն Ղեւոնդեայ, շրջեցաւ անդէն դոյն երեսայն 'ի վերայ հեթանոս խոժանին: Եւ սրպէս երբեմն Աստուածայինն Եղիա զնախանձ Ամենայ կալին նախանձեալ զջուիր մարդարեկիցն ամօթոյ ինքեան ձեռօք սատակէր, նոյն և աստանօր երանելին ընտրելոյ հօտին տայր խրախոյս վիրդս անհնարինս տեղալ 'ի դլուխ պաշտօնէիցն օտուութեան,

որով և **Պ**ողոստան իսկ ընդ իս աւարատէր պաշտօնէիցն յարիւն ապաժոյժ փախըս աւայ 'ի տեղեղնէն յիւրաքանչիւր վանս արկանէին **Ա**նմուանայի՛ արդարեւ և յիշատակ հրաշարանութեան 'ի վերջին այն արհաւրայից գիշերին յորում **Ա**ջ **Տ**եառն ամենակալի զպանծալին վճիռ ուղղ ափառութեան **Հ**այաստանեայց կնքեր միւսանդամ 'ի գպրութեան անդր յախտենիցն նախասահմանութեան :

Անդ յայնժամ սին հրեղէն ամպոյ ցոլացեալ ճաճանէր 'ի պարունակս հաւատացեալ բանակին, և գուպարք հըրեշտակաց ըստ թուոյ **Ք**աջամարտիկ առաքինեաց պսակ 'ի ձեռին զգլխով իւրաքանչիւրոցն թեւատարած մնային սպասեալ :

Բանք **Ա**ստուածեղէն պատգամաց իբր 'ի յորդաջուր ականէ աղբւրացեալ 'ի հոգեբույի շրթանց **Ա**ստուածարեալ բանախօսիս 'ի սիրտ անդր և 'ի հոգի յորդեալ զեղուն զօրականին, և արբեալք իմն զբաժակ **Հ**ոգւոյ՝ համօրէն խաչադրոշմն բանակին խմբէր իսկոյն ընդ խաչավառ դրօշու **Մ**ամիկոնեան զօրավարին՝ յասպարեղ իջանէր 'ի ճակատս մարտ պատերազմի, և ընդդէմ գինեգէն փղակոյտ փաղանդին պատնէշ կանգնէր անկործանելի զանդժելի լանջս **Հ**այկազուն քաջամարտկաց :

Անդ յայնժամ սոյն այս երանելի յաջում բարձրացուցեալ զխաչին նշան և յահեկումն **զԱ**ստուածախօս պատգամայն զմատեան՝ խրախոյս բարբառոյ առ առիւծացեալ զօրսն արծակէր՝ դիմադրաւ նահատակիլ ոչ 'ի յոյս փառաց անցաւոր մեծութեան . այլ որ մշտնջանաւորն է՝ որ անեղծն է և անթառամ . ոչ 'ի պարծանս ինչ յաղթութեան հակառակամարտիցն սատակմամբ, այլ մեռանելով մանաւանդ զեկեղեցւոյ զինն անսասան կայուցանել, զոր տէրն

անցաղթելի 'ի դրանց դժոխոց պահել խոտոացաւ : **Հ**ուր 'ի կայծակնաբորբ յաչացն ցայտէին **Մ**ամիկոն զօրավարին, և յառաջամարտիկ նախադրաւ 'ի մարտն հանդիսացեալ ընդ նիզակակից առաքինեացն սարսէր, սասանեղուցանէր զահեղ պատրաստութիւն թշնամեաց գնդին, և զբովանդակ զօրութիւն նոցա վատախտարակ կացուցեալ, և ինքն իսկ 'ի նմին տեղեղն արժանի լինէր առնուլ զկատարեալ նահատակութիւն : **Ա**նդ և բազումք 'ի պատուական քաջորեքոյն իբրեւ զծաղիկս նոնենեաց արիւնաղանգ մարմնով տապաստ գնէին յարիւնոռոգն **յԱ**ւաւրայր : **Ո**վ քանի ըլձալի են ինձ վայրքն արիւնաներկ, քանի՛ համբուրելի է ինձ այն հող՝ որ էարբ զաղբերացեալ հոսանս արեան վկայիցն ճշմարտութեան հաւատոյ, որ գեռ եւս խօսի 'ի սրտիս : **Ա**ղէ՛, արձանացի՛ր որդի **Հ**այկազուն, 'ի վերայ դաշտաց եւ բլրոց 'ի տեսիլքոց վիրաւորաց, զիմրդ անկաւ զօրավարն քո **Վ**արդան, զիմրդ անկանախոյեանքն եկեղեցւոյ, յաղթական ընկերք նորին : **Ո**վ դաշաք եւ բլուրք **Ա**ւարայրի, մի՛ կաթեաց 'ի ձեզ ցօլ յամպոյ երկնից, եւ մի՛ իջէ 'ի բարձանց պարարտութիւն անձրեաց, զի արբուցիք զծարաւ երաշտութեան ձերոյ 'ի հոսանս արեան զիմադրաւ նահատակացն : **Օ**րհնեալ գինք հեղման արեան ձերոյ, **Վ**արդան, օրհնեալ բոսորաբուղիս կայլակք երեսացն **Ղ**եւոնդեաց . օրհնեալ եւ սքանչելի անուանք ձեր, **Հ**արք սուրբք, զի ձերովս իսկ անձնընծայ պատարագաւ հաճեցաւ տէր անտխեղձ պահել զճշմարտութիւն հաւատոյ : **Չ**եօք արդարեւ անխախտելի մնաց հաստատութիւն **Ե**կեղեցւոյ, ոչ պղծեցաւ առագաստն սրբութեան, և ոչ դձձեցաւ նաղելի հարսնն եւ մայր

կոյս՝ որոյ փեսայն նոյն ինքն է Քրիստոսն Յիսուս :

Արդ սոքա զի առաջնորդք էին հաւատացելոց յանձուկն այն ճանապարհին առ ՚ի կեանսն մտից : զի հովիւք էին քաջք առ ՚ի զհօտսն ՚ի դաւարեոջ Աստուածեղէն պատուիրանացն անուցանել : զընտիր ընտիրսն ՚ի դառանց պարարտաց ողջակէզ բոլորապըտուղ մատուցեալ ՚ի հաճոյս կամաց անեղին , հոռակ ուրեմն ինքեանք իսկ ըզնոյն զենան պատարագ ՚ի սուրբ սէր արարչին եւ ՚ի վերայ պաշտելի եւ երկրապագելի անուան նորա :

Հապա՛ ժամ է ինձ ընդ վշտմբերանցս չարչարանաց երանելեացս ՚ի բանսս եւ ՚ի գանս ՚ի վիշտս եւ ՚ի նեղութիւնս : Եւ զարիական զարթուցանել ՚ի ձեզ նա հատակութեան նոյն յիշատակ : Տեսէք զիւրդ իւրաքանչիւր ոք զարժանի հասակին ըստ սրբազանն ՚ի մանկութենէ գեղեցիկ հրահանգացն՝ մանաւանդ բոտ Աստուածատուր Կրօնիյն պատուիրանաց՝ արագ արագ ՚ի պատասխանին կրթի առաջի դազանացեալ իշխանին : Սահակ՝ որ ցաւագոյթն հասակին ցգաւարտութիւն ծերութեան հասեալ ժամանեալ տեսէք զիւրդ զմոգական կրօնին արհամարհեալ պղծութիւն՝ նրբին տրամախօսութեամբ զնորին ստութիւն յառակ նշաւակի կացուցանէ : Առնդ՝ զորմէ վասն մարմնական տկարութեան մահուն փափաքել բռնաւորն բանդադուշեաց , զիւրդ զբանսն ՚ի գլուխ նորին շրջեալ եւ զպատիր հրապոյրան հոնէ ՚ի դերեւ : Ըստ եւ զՅովսէփ , թէ զիւրդ խոստացելոցն բարեաց անվրիպել յուսով ՚ի ծաղկի հասակին զծերունեացն ընտրէ նահատակել քաջութիւն զմահուն վտանգ արհամարհեալ : Տես ՚ի բարձրութեան անդ Հովուապետութեան աստիճանին զհեղահամբոյր բարոն :

զիւրդ հոգեմեծեան հոգին , եւ զառ ՚ի հոգւոց առաջնորդութեանն փոյթ : տես զիւրդ ըստ ազգելոյն Առնդի մատուցեալ ընդդէմ՝ որոյն յառաջէ : Յուշելցի եւ հոգեմեծութեանն նորա շնորհ , որով զվախճան կատարածի կենաց ամենեցուն նախատեսեալ ծանուցանէր : Սովաւ եւ կրտսերագոյնն ՚ի նոսա ըստ կարգի պատուոյն , եւ տգիտագոյնն իսկ ՚ի դրոց միթիթարութենէ՝ զօրացեալ յոգի՝ զՔրիստոսին ցանկայ մկրտութիւն կանխագոյն մկրտել , եւ յանհարին պրկաց գելարանին ընդ ճարճաւել ջրացն զորմութենէ Փրկչին դոհացեալ մաղթէ եւ զինքն ընդունել ՚ի ժողով սուրբ Զրականին : Սոյնպէս եւ այլք առ հասարակ կամաւ զպարանոցս առաջի մահառիթ երկաթոյն մանուցեալ ՚ի ժառանգութիւն անթառամ պատկայն փութալին :

Այլ գիտէ տէր փառաւորել զՍուրբ ըստ իւր . զի որք պահ մարմնոց Երանելեաց ունէին վօրականք , զհասարակ գիշերաւ յահագնատեսիլ իմն երեւութից տաղեալեալք եւ ՚ի փախուսա խուճապեալք՝ մինչ զմարմնոց Սրբոցն անվոյթ լինէին յայնժամ եւ ոմն Խուժիկ բարեպարիշտ զգանձն պատուական յուրոյն ուրոյն տապանս ամփոփեալ պարգեւ մեծագին կապելոց Նախարարաց տարեալ մատուցանէր ՚ի բանակն : Այլ իմն է աստ տեսանել հրաշալիս . զի յորում աւուր զսուրբ նշխարսն արժանացան համբուրել կապեալքն Երանելիք . ՚ի նոյն եւ թագաւորն ՚ի կապանաց զամենեւին միանգամայն արձակեալ՝ զիւրաքանչիւր կեանսն շնորհէր , եւ յաշխարհն իսկ Հայոց հրովարտակս թողութեան առաքել , զի ամենայն ոք զհպատակութիւն առ Դուռն արքայից արքայի պահեալ , աղաւթի զՔրիստոսեութիւն պաշտել համարձակ : Այս իսկ էր ապաքէն եւ փառ :

փաղ սրբոյն , մահաւամբ իւրեանց զեկեղեցւոյ աղատութիւն փրկանաւորել :

Ո՛վ զոհք փրկութեան , եւ պարարտողակէզք ի բաւութիւն լուսաւորչածին որդւոյ , որպէս զի մեծ է եւ բուռն հուր սիրոյ կենարարին , եւ աներկիւղ որ առ Քրիստոս հաւատքն ճշմարիտ , զի ե ի հնանալ ամաց եւ պակասել զօրութեան՝ բորբոքեալ ի լանջս անդ առաքինեազ նահատակս յարուցանէ ինքնագորաւ ընդդէմ մահուն երկիւղի , որք զսպորասուր պաքօք նետից ծաղր արարեալ խնդան ընդ վերս , արհամարհեն զմահ , զի մի միայն նպատակի իւրեանց՝ զօրունին յերկինս , անփրէպ հասանկցեն : Ապա մի՛ անսուրբ գրեցիմ մեզ պանծալի նշխարք յիշատակի նահատակութեան սոցա՝ զորս ո՛չ իշխեաց աղարտել եւ ժամանակին անսղք անգթութիւն : Արծրութիւնք որձաքար վիմաց կատարմանն վայրի , նուիրական աւերակք հայրենեաց եւ կիսախործան մնացորդ հոյակապ տաճարաց ցարդ իսկ անլուք քարոյն , թէ ի վերայ արեան նոցա հաստափեցաւ հիմն Աստուածատուր կրօնիս մերոյ եւ հաւատոյ :

Պատուեցաւ երբեմն առաքինութիւնն Մովսէսի , զի զհամարին զրկելոյն հատոյց զփրէժ . դովելի հանդիսացաւ Փենեհէս , եւ երդմամբ ի վիճակ աղղէ յաղղ քահանայութեան կաշեցաւ , զի սպանմամբ ամբարշտելոյն քինախնդիր եղեւ Աստուծոյ իւրոյ , եւ քաւեաց զմեզս ժողովրդեան Իսրայելի . այլ աւանիկ աստ՝ մեծ քան զՄովսէս եւ զՓենեհէս : Ուրեմն զձեզ պարագլխք առաքինեաց , ընդ որոց վերադասել արդեօք յերանդեացն ի կաճառ , կամ որոց հաւատարմել ի վերայ անուան տեառն մարտադիր նահատակաց : Ընդ առաքելականն Աստուածաբնալ խմբի , եթէ ընդ մարախրոսականն

սրահաւ պճնելոյ դասուց : Զի որ ի որբանդանդ ձեր կաշման անատերիւր վարդապետութեանն դտայք միշտ քարալ նոյն եւ արիննազդեատ ձորձովք ի հըրաւեր երկնաւոր կաշմանն հասանիլ վաւթացարուք : Ապա ընդէր իցէ մեզ զյիշատակ ձեր ի խորս անյաշնորհ մոռացութեան թաղուցանել : Ընդէր ի տարեկան տօնի աւուրս մեծահանդէս յընծութեամբ զփառաւորեալն ձեր անուն ոչ վերապատուել . ո՛չ ապաքէն ապաշնորհ երախտամոռացութիւն է այս , ո՛չ ապաքէն եւ պատուական ձեր արիւն առ ի մեր փրկութիւն հեղեալ յարինաղանդ գերբկաց անտի ապառաժուտ վայրացն առ Աստուած զմէնջ բողոքիցէ . ո՛չ ապաքէն բլուրքն որձաքար զաղաղակ բարձցեն առ հասարակ ընդ ապաշնորհ լուծիւն : Հապա՛ ո՛վ հանդիսացեալդ ի պարս հայրենափրաց , զի ճանաչող միայն իցէք անզուգական նոյնն երախտեաց , ձեզ այս առաջի կաց . մի՛ շիջուցանել զճրագն լուսաւորութեան , զոր նոքա վառեցին , այլ մանաւանդ ի ստուերամած յոգիս ճառագայթել եւ զհաւատան ընդ որում զպատուական արիւնն իւրեանց փրկանն ետուն՝ անախեղծ առ Հայկազարս՝ եւ լուսաւորչածնունդն պահել ժողովուրդ , զի այս իսկ է փոխադարձ հատուցումն նոցին առ մեզ շնորհացն մատակարարելոյ՝ ընդ որ միայն հաճեալ նոցա ընդունին : Այլ արդ՝ ոչ արեան կարօտին երբեք՝ քան յոգնաջան եւ քրանաթոր վաստակոյ , քանզի բազում այն է զի քրտանց միայն է արգասիս մեծամեծն ծնանել եւ օգտակարս : Այլ զիս է սրտի խմում ասել քան զճշմարտութեանն լոյս ընդ վրուանաւ ակամայ լըռութեանս պատրուակել , զի սրչափ բաղմաց եւ յոլովից է ճանաչել զայսպիսի երկոց արդիւնս , նոյն եւ սակաւուց նը

կրտիկ չառ 'ի նոցին դործադրութիւն։
Քանզի զբարիս առանց աշխատութեան
ստանալ չէ՝ հնար, վարդ է առաքինու-
թիւնն, եւ փուշք 'ի նմա խայթիչք՝ որ
զհրոտութիւն վիրաւորեն՝ եւ զձեռս,
խոչքն են եւ խութք յաստի կենաց ան-
բաժանք։ Օրհնեսցէ երկինք, օրհնես-
ցէ զմեզ տէր եթէ նախանձաւորք լինի-
ցիմք բարեաց, եւ զոր կարեւոր եւ պի-
տոյն է բարեխառութեան Աղգին՝ փոյթ
յանձին կալցուք 'ի կատարել։

Եւ դու տէր բաշխող պարգևաց
ժրկութեան՝ որ ընկալար զողջակէզս մե-

րոց բանաւոր պատարագաց 'ի սեղան
սիրոյ քոյ, եւ հոտոտեցար 'ի հոտ ա-
նուշից 'ի բարձանց անտի քոյոց աթո-
ռոց, խնդրուածովք նահատակացս 'ի
քէն ընտրելոց, եւ «հեղմամբ արեան
սրբոց քոց. Հօտապետաց զեկեղեցւոյ
քոյ զցրուեալ մանկունս ժողովեա՝ յու-
րակութիւն, զվարատեալս սրտմու-
թեամբ եւ արտասուաց յորդահոս բըղխ
մամբ» • զի 'ի մշտնջենաւորի օրհնեսցի
օրհնաբանեալ անուն քոյ սուրբ։

Ն. Գ. Մ.

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԻՄԱՍՏԱՍԻՐԱԿԱՆ Ի ՎԵՐԱՑ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ

Նարեկապետիւն Յեսթիւն 3

Բայց պիտի ըսեն՝ «զերադոյն օ-
րէնք է երջանկութիւն ժողովրդեան» •,
բայց ասիկայ հաճոյական առած մը է,
որով կը եղծանին ազատասերք։

Այո՛, ժողովրդեան երջանկութիւնն
է զերադոյն օրէնքն, ու բաւոր կառա-
վարութեանց վախճանը, բայց այս եր-
ջանկութիւնը միայն երկրի պողոց վը-
րայ չկայանար։ Մարդուս ալ աւելի սի-
րելի բարիքներ կան որոնց պէտք է զո-
հել այն ամեն արտաքին բարիք՝ որուն
անասունք ալ իրաւունք ունին վայելե-
լու։ Եւ ասոնք են հասարակապետու-
թեան խաղաղութիւնը, ընտանեաց մի-
ութիւնը, եւ քաղաքական պատերազ-
մաց, չփոթութեանց եւ դաւաճանու-
թեանց դադարու մը՝ որոնք նոյն իսկ

չափազանց հարկապահանջութենէ աւ-
ելի անհուն վնասներ կը բերեն հայրե-
նեաց։ Իւրաքանչիւր ոք ճիշդ իւր պահ-
պանութեան հարկաւոր եղածներուն
վրայ միայն բնական իրաւունք մ' ունի։
Թէ որ հասարակաց բարին մեզնէ միայն
աւելորդը կ'պահանջէ, պէտք չէ տրը-
տնջել, որովհետեւ մեզի աւելի կարե-
ւոր եղածները այսինքն կեանքերնիս
եւ ազատութիւննիս պահպանելու հա-
մար միայն այն բանը մեզնէ կ'վերցունէ,
որուն վրայ բնական իրաւունք մը չու-
նիմք։

Չափազանց տուրքերով ժողովուրդն
հարստահարող մեծամեծաց ընթացքն
արդարացնել չէ մտքերնիս, եւ չենք
կրնար անմեղադիր ընել։ Միայն հա-
տատել կուզեմ՝ որ եթէ օրինաւոր եւ
կարգի ու հպատակութեան յարմար
ճամբաներով իրենց չափազանցութիւն

* Լոմ. Սալիւս փոփոխի սուփրէմա լէքս։

ները արդիւիւն անկարելի ըլլայ, պէտք է համբերութեամբ տանիլ: Պիտի ըսեմ միշտ Շարբաղի հետ, ինչ որ ըսաւ Պիգմալիոսի վրայ խօսած ատեն՝ որուն ներկարագիրը բռնաւորաց ամենէն զգուշ ին կներկայացնէ*:

«Ես Աստուածներէն կվախնամ, և եթէ ծանր ալ գոյ ինձի, իրենց ինձի տուած թաղաւորին հաւատարիմ կը մնամ, աւելի կսիրեմ անոր ձեռք մեռնիլ, քան թէ անոր կեանքը վերցնել, կամ զանկիկայ պաշտպանելէ ետ կենալ»: Բռնաւորութենէն աւելի ահաւոր բան չկայ, երբ դիրքէնք կմտածենք. բայց այս ահաւորութիւնը կվերնայ՝ երբ գերադոյն նախախնամութիւնը դործիք մը տածենք, որ իր մշտնջենաւոր օրէնքը կատարել ապու համար՝ անոնց անցաւոր անկարգութիւնները կգործածէ: Ուրեմն ասիկայ Աստուծոյ դէմ ապրտամբել մը պիտի ըլլար, քան իւր տահմանած իշխանութեանց դէմ, երբ իրենց իշխանութեամբը կզեղձանին:

Այս խորհրդածութիւնը բնականապէս մեզի մտածել կուտայ՝ թէ կրօնքը կրնայ ապստամբութեան պատրուակ մը ըլլալ: Ամեն կրօնից եւ ամէն աղանդոյ սուտ բարեպաշտները միաբերան կպօռան «գերադոյն օրէնք սուրբ կրօնքն է»*: Ինչպէս որ միւս կարծիքը ժողովրդեան երջանկութեան վրայ ունեցած սուտ գաղափարէն յառաջ կուգայ, նոյնպէս այս կարծիքն ալ կրօնի վրայ սուտ գաղափար ունենալէ յառաջ կուգայ: Կրօնքէն աւելի մեծ եւ ազնիւ բան չկայ, ընդհակառակն ամեն բարեպաշտ կոչուողներուն կրօնից վրայ հասարակարար ունեցած գաղափարէն

աւելի ցած եւ անարգ բան չկայ:

Մարդիկ չեն հասկնար՝ թէ կրօնքն ինչ է, քանի որ արտաքին պաշտաման մը վրայ միայն կկայացնեն զայն: Այս կերպ պաշտամունքը անոր նշանն է, և ոչ էութիւնը: Կրօնից էական մասը հոգինիս և կամքերնիս զոհելու վրայ կկայ, յանայ. որպէս զի հաւատամբ այն ամեն բանին՝ զոր Աստուած մեզնէ կպահանջէ, հաւատալ եւ սիրել՝ զոր ինչ ինքը կուզէ: Այս կրօնքը սրտին մէջ հաստատուն կմնայ, երբ չեմք կրնար արտաքին երեւութով յայտնել զայն: Ո՛չ իշխան մը, ոչ երեւելի մը կամ աներևւոյթ արարած մը, ո՛չ օրէնք, ո՛չ պատիժ չկրնար զանկիկայ մեր սրտին մէջ դնել կամ հանել:

Տկար՝ ապուշ կամ սնապաշտ մշտքերէն աւելի այլանդակ բան չկայ, որոնք բոլոր կրօնքը քանի մը կանոնական դաւանութեանց եւ քանի մը դործնական արարողութեանց վրայ կկայացնեն, կկարծեն՝ թէ կրօնքնիւն զգեստի կամ արտաքին բարեպաշտ պէս իրենցմէն հանել կարելի է: Թաբերայ եւ վարպետ մարդիկ դիւրաւ դէնք առնել կուտան անանց, համազելով՝ որ կրօնից ազատութեան վրայ է խնդիրը, բայց անոնք՝ որ դիտեն, թէ ճշմարիտ բարեպաշտութիւնը Աստուծոյ կամեցած իրաց հաւատալուն, անոնց վրայ խորհելուն, եւ զանոնք սիրելուն վրայ կկայանայ, երբէք օրինաւոր իշխանութեանց դէմ չեն ապստամբիր: Հաւատքը եւ սէրը ազատ են ո՛ր և իցէ արտաքին բռնութենէ, կկատարելագործին սրտի տաճարին մէջ, երբ բռնութիւնը կարգիլէ զմեզ զանոնք դրսէն յայտնելու: Այն ատեն հաւատոյ եւ սիրոյ համար կհամբերենք հաւատով եւ սիրով. խաչն ալ ասոնց ամենակատարեալ հրահանգնէ:

Երբոր իշխան մը մեր առ Աստուած

*Տեւեմաք Գիրք Գ:

**Լու. Ռէլիճիօ ասնքիթալ աստիմուս ժուս:

ունեցած հաւատոյ հակառակ կրօնքի մը պահպանութեան կտորիպէ զմեզ, պարտական չեմք անոր հնազանդելու, բայց եւ ոչ ապստամբելու։ Ասոր մինակ դարմանը մեզի տուած վշտոյ համբերութեամբ տանիլն է, որովհետեւ թէ պէտք եւ գերադոյն իշխանութեանց դէմ ապստամբիլը ներելի չըլլայ, այսու ամենայնիւ անոնց ամբարիշտ եւ անիրաւ կամաց հնազանդիլն ալ ներելի չէ։ Մեծ տարբերութիւն կայ զմեզ չարին ծառայեցնող ներդործական հնազանդութեան եւ կրաւոր հնազանդութեան մէջ՝ որ մեզի կրել կուտայ այն ամեն վիշտերը՝ զորս առանց կարգ ու կանոն եւ սահմանեալ հպատակութիւնը ամբոխելու արդիւն առկարելի է։

Բայց պիտի ըսեն, թէ որ մինակ մէկ մարդու մը մահուամբ բռնաւորութիւնը վերցնել, կամ բռնաւորն սպաննելով հայրենիքը փրկել կարելի ըլլայ, պէտք չէ որ հառաքակոյ բարին մարդկութեան ցոլցանքն եղող մասնաւորի մը կեանքէն աւելի նախադատիւ համարինք։

Երբոր իշխաններն իրենց բացարձակ կամքէն զատ ուրիշ օրէնք չեն ճանչնար, իրենց իշխանութեան հիմը կխախտեն։ Յանկարծական և սաստիկ յեղափոխութիւն մը վրայ կուգայ, որ այս անկարգ իշխանութիւնը իր բնական շրջանին մէջ խօթելու պատրուակաւ, չատ անգամ անկանգնելի կերպով կկործանէ զանիկոյ։ Ժողովուրդը կանուխ կամ անադան կապտաւորի, եւ Աստուած զանիկոյ իբրեւ իր արդարութեան դործիք մը ձեռք կառնու չարագործ իշխանները պատժելու համար։ Բայց այս ձախող անկարգութիւնները որոնց թայլ տուութիւն միայն կընէ։ Աստուած իմաստուն եւ բարի քաղաքացւոյ հասարակութեամբ անշուք կռնան ըլլալու են։

Մէկ կողմանէ՝ թագաւորները պիտի գիտնան՝ որ բռնաւոր տիրապետութիւնը ի հարկէ իրենց իշխանութեան կործանում կրերէ։ Միւս կողմանէ հըպատակները պիտի գիտնան՝ որ բարի քաղաքացւոյն պարտքն է աւելի համբերել քան ապստամբիլ, երբ չկրնար արդիւնէր գերադոյն իշխանութեան մը զեղծմունքներն՝ առանց հպատակութիւնը բողբոլիլն վերցնելու, եւ ապստամբութեամբ ամեն բոն անիշխանութեան վտանգին մէջ իյնալու։

Թէ որ սոսկ մէկ անձի մը մահուամբ հայրենեաց ազէտից դարման ընելն եւ ընկերութեան խաղաղութիւնն ու կարգը պահպանելն ասպահով ըլլար, թերեւ պարզ քաղաքագիտութեան օրէնքներն ալ այս դոհը պահանջէին։ Բայց ապրտամբելով կարելի է վստահ ըլլալ թէ հայրենասիրութիւնն է մեզ գրգռողը, իշխանը իրապէս բռնաւոր է, իրեն պակասութիւնները անարդարանալի են, իր մահը ժողովրդեան չարեաց դարման պիտի ընէ, իրմէն ետքը բարի իշխան մը պիտի թագաւորէ, եւ թէ վերջապէս այսպիսի օրինաւոր պատճառաւ եղած ապստամբութեան օրինակ մը տեղի չը պիտի ապ ուրիշ հաղարուոր մարդկանց անսանձ կիքերուն՝ առանց պատճառի նոր ապստամբութիւններ յարուցանելու, եւ անով բոլոր ընկերութեան հիմը խախտելու։ Քաղաքական մարմնոց ազէտը բծշկելու համար պէտք է որ անանկ սաստիկ դեզ գործածուի՝ որ թերեւս չը յաջողի, եւ եթէ յաջողի ալ, այնպիսի զեղծումներ պատճառէ՝ որ բոլոր կառավարութեանը կործանում բերեն։

Բայց ըսենք թէ քաղաքագիտութեան այսինքն ընկերութեան ներկայ և առաջիկայ բարւոյն օրինաց համեմատ ապստամբութիւնը ներելի ըլլար, ոչսու ամենայնիւ բնական կրօնից հակառակ

պիտի ըլլայ, որ է՝ հիմն ամեն ճշմարիտ
քաղաքագիտութեան :

Ես կիսօտիմ այն փիլիսոփային պէտ-
նոր յայտնեալ կրօնի որ և իցէ գրութիւնն
ալ չճանչնար : Բայց կ'յարգէ այն գերա-
զոյն նախախնամութիւնը՝ յորմէ միայն
յառաջ կուգայ գերազուեութիւնը : Թա-
գաւորութիւնը, կայսրութիւնն և հա-
նարակապետական կառավարութիւնը՝
գիպուածոյ բաներ չըլլալով պէտք է որ
յարգենք զանոնք՝ որոնց շնորհած է
Աստուած այս իշխանութիւնները, նա
և իրենց իշխանութիւնը չարաչար գոր-
ծածած ատեննին ալ :

Բաժա անոնց համար չէ՝ որոնք գե-
րազուեութիւնը կ'յախճատակեն նախախ-
նամութեան պարզ թոյլտուութեամբը,
այլ անոնց համար՝ որոնց գերազոյն Տէ-
րը կուտայ գերազոյն իշխանութիւն և
ընկերութեան կարգ կանոնը : Ինչպէս է
օրինակի համար, ժառանգական իրա-
ւունքը պահպանելու համար հաստա-
տուն և կարեւոր ընդհանուր օրէնքը :

Աստուած չթողուր որ ժողովուրդը
մշտնջենաւորապէս չար կառավարու-
թեամբ հարստահարի, ինչպէս որ աշ-
խարհքը չխառովէր անընդհատ մըրիկնե-
րով : Ուրեմն համբերութեամբ տանիլ
պէտք է յոռի թաղաւորաց՝ այն գերա-
զոյն նախախնամութիւնը յարգելու նը-
պատակաւ՝ որ զիտէ՝ թէ մինչև ո՞ր
ինք կուղէ ներել բռնաւորաց՝ ազգ մը
պատժելու համար :

Աղաատիկաց բոլոր ձեռնարկու-
թիւնները ուժ չունին, բայց եթէ նա-
խախնամութիւնը բոլորովին ուրա-
նալով, աշխարհքը բազմին ձեռք
մնացած համարելով, և և մէկդի ընելով
չընէմ յայտնեալ կրօնքը, այլ Աստուա-
ծութեան պարզ յարգութիւնը, յորում
(յԱստուած)՝ կըտնէ ճշմարիտ փի-
լիսոփայն իւր բոլոր պարտուց ալիքիւր :

Ճշմարիտ է՝ որ ամեն տեսակ կա-
ռավարութեանց այսինքն թէ միապետա-
կան կամ խառն, թէ բաժարձակ կամ
սահմանաւոր և թէ ժառանգական
կամ ընտանեկան կառավարութեանց
մէջ՝ պէտք է միշտ՝ որ հաստատակապե-
տութեան կործանում օգտաւնայող ընդ-
հանուր հարստահարութեան մը դիպու-
ածին մէջ ազգին գրկանքները ներկայա-
յնել ներելի ըլլայ : Բնական օրինաց մէկ
պարտքն է՝ ժողովրդեան վիճակը յայտնել
իրենց հասարակաց հօրը, որ շողքորթ-
ներէ պաշարում ըլլալով՝ չկրնար ազգին
մանրամասն հանգամանք ճանչնար և իր
աչքովը տեսնել ազգին վրայ ծանրացած
չարիքները :

Ասոր համար էր՝ որ Աստուանդեա-
նոս կայսրն ալ այս զարմանալի օրէնքը
գրաւ : « Թէ որ՝ ըսաւ, « ո՞ր և իցէ աս-
տիճանի, կարգի և պատուոյ տէր մէկը
կարենայ ցցնել թէ իմ գաղաւթներէս՝
խորհրդակիցներէս՝ բարեկամներէս կամ
պալատականներէս մէկը անիրաւութիւն
մը ըրած է, թող դոյ աներկիւղ և ա-
մենայն վնասհութեամբ զիւ գտնէ, և
համարձակ ինձի զուրցէ : Ես անձամբ
մտիկ կընեմ, գործքը կընենեմ, վրէժ-
խնդիր կըլլամ անոր՝ որ զիս խաբեց ար-
դարութեան սնտի երեւութով մը : Եւ
ինչք ու վարձք կ'պարգեւեմ այն խաբե-
բայները ինձի ցցնողին » :

Անարժան բան մը չէ Գերազոյն
մեծութեան իր ժողովրդեան արդարա-
յի բողոքը լսելն՝ ու անոնց և իր պաշ-
տօնէից մէջ դատաստան ընելը : Ժողո-
վրդեան հայրն ինքն ըլլալով այս բանս
հայրական իրաւունքը բռնաւորաբար չէ,
այլ ցցնել երբեք այն բանը՝ զոր չկրնար
միշտ քննադատել իմանալ :

Անցեալ դարուն մէջ երեւելի պաշ-
տօնակալաց մէկը կրտէ, « երբոր՝ հոյա-
տակաց սերը կ'սլակսի իշխանի մը վրա-

յէն, ալ ուրիշ ճար չկայ, եթէ ոչ թա-
գաւորութեան բոլոր դաւառները խոր-
հուրդի կանչել, ինչպէս որ սովորութիւն
է Գաղղիոյ մէջ: Միայն այս ատենանին
մէջն է՝ որ կլտուի և կվերջանայ ամբողջ
ազգի մը տրտունջը: Այս հասարակաց
ժողովքներուն մէջ հպատակներն իրենց
իշխանին հետ խորհրդի կմանեն, անոր
կյայտնեն իրենց դանգատները, և վեր-
ջապէս կհպատակին առանց տրտնջելու,
և համբերութեամբ և հլութեամբ լու-
ծը կրել՝ ոչ թէ թագաւորին, այլ կա-
րօտութեան ծանրութեան տակ ճնշու-
ած ազգին համար:

Ուրեմն իշխանաց դէմ դիւրաւ տըր-
տունջի չելլենք, անոնք իրենց անիրաւ
ընթացից մէջ ալ շատ անգամ անկեղծ
են. բայց խաբեբայներէ պաշարուած և
խաբուած ըլլալով՝ չեն կրնար ճշմար-
տութիւնը գտնել: Ճշմարտութիւնը թա-
գաւորին հասկցնելու չափ համարձա-
կութիւն չունենալնու համար մենք ըզ-
մեղ մեղադրելու եմք: Հայրենեաց սէ-
րը գրեթէ մարած է, իւրաքանչիւր ոք
իւր վրայ միայն կխորհի, եւ թէ որ կա-
րելի ըլլայ ինքնին մեծութեան հասնիլ,
հոգ չընեն, թէ ուրիշներն ի՞նչ կկրեն:
Տէրութիւնք կկործանին աւելի բարի
քաղաքացոց նուաղութեան՝ քան թէ
չար իշխանաց յաճախութեան համար:

Բնաւ պէտք չէ օրինաւոր իշխանաց
դէմ զէնք առնուլ, ասիկայ հաստատե-
ցինք: Հպատակաց դիտաւորութիւն-
ներն որչափ բարի ալ ըլլան, որչափ մեծ
թշուառութեան մէջ ալ ինկած ըլլան,
դարմանը միշտ աղետաւոր է, որովհե-
տե փրկուիլ ուղած վտանգներէն աւե-
լի ձախող անկարգութեանց դուռ կբա-
նայ: Բայց թէ որ զէնք առնուլ ներելի
չէ, որչափ աւելի ցուցանք մը եղած
կըլլայ այն զէնքը բուն իսկ թագաւորին
անձին դէմ գործածելը: Թէ որ իւրիշ

խանութեան ղեղձմունքներն արդիւնելու
համար զգուշութիւն ընել ներելի ըլլար,
միշտ վտանգաւոր պիտի ըլլար գործա-
ծել այս ամենասաստիկ գեղը մէկ ու-
րիշ մտքի մը համար՝ քան թէ իշխանը
ճամբէ հանող թոյլ և շողոքորթ պաշտօ-
նեայները գահէն հեռացնելու, և թագա-
ւորին նուիրական անձին քով ազատօրէն
մտնելով ելլելով ազգին վիճակը հասկցնե-
լու համար:

Հպատակները թագաւորին մօտե-
նալով՝ միայն իրենց տրտունջները կըր-
նան ներկայացնել, և ակնածութեամբ
ցցնել թէ հարկը՝ որ օրէնք մը չունի,
զիրենք ստիպած է իրեն դիմելու: Պէտք
է՝ որ գահին ոտքին տակը կենան. ան-
կէց վեր ելլելը ներելի չէ: Հայրենեաց
հայրը դատելու և պատժելու ամենևին
իրաւունք չունին: Պակասութիւններ
ունի, իր և իր պաշտօնէից կիրքերովը
յափշտակուած է. բայց ինքը միշտ հայր
մ'է, Աստուածային իշխանութեան ա-
ւանդապահ մ'է ու կարգի և հպատա-
կութեան աղբիւր մ'է, իր յանցանքներն
իւր կենաց վրայ բնաւ իրաւունք մը չու-
նին:

Գերագոյն իշխանութիւնը շատ ան-
գամ ատելութեան, սաստիկ փորձու-
թեան և ստեպ ակամայ սխալմանց վը-
տանդի մէջ ըլլալով՝ որոնք սոսկալի հե-
տեանքներ կունենան, և զորս իշխան-
ները չեն կրնար նախատեսած ըլլալ:
պէտք է՝ որ մասնաւոր զգուշութեամբ
իրենց անձը ապահովցնեն: Ամեն ազգք
ալ միապէս այս զգացումն ունին:

Ըստ Կուինտոսի Կուրտիոսի « թա-
գաւորի իշխանութեան տակ եղող ժո-
ղովուրդք՝ Աստուածութեան ինչ յար-
գութիւն որ կուտան, թագաւորական
անուան ալ նոյնը կուտան »: Արտաւան
Պարսկը կըսէր՝ « Թէ ամենէն աւելի
լաւ օրէնքն այն է՝ որ կհրամայէ թա-

դաւորն իբրեւ պատկեր Աստուծոյ պահպանողին ամենայնի պատուել և մեծարելն : Եւ Պապարքոս Ագիտի համար կրէ՝ « Թէ Թաղաւորն ինչ պակասութիւն ալ որ ունենայ՝ անոր անձին վրայ ձեռք վերցնելն ամբարշտական դործ մ'է » : քանի որ ըստ վկայութեան ամենայն ազգայն՝ ճշմարիտ է Թէ Թաղաւորն անձը անբռնաբարելի է :

Ասոր համար է՝ որ համեստութեամբ և յարգանք պէտք է ներել հայրենեաց հասարակաց հօրը պակասութեանց : Ասոր համար է որ պէտք է ջանալ բռնաւորաց կատաղութիւնը ամօքել առանց մեր ընթացից մէջ բռնաւոր ըլլալով՝ մեր պարտականութիւնները չկատարելով : Թող անոնք մեծարանաց ալ արժանի չըլլան : Բայց Աստուածային իշխանութիւնը՝ որուն աւանդապահներն են իրենք, և առ սէր հայրենեաց այս իշխանութիւնն իբրեւ անբռնաբարելի նշկատելու բացարձակ կարեւորութիւնը կարտաւորէ զմեզ անոնց վրայ դրանում իշխանութիւնը յարգել : Թէ որ ներելի է իշխանները հանել և պատժել, ամբարտաւան անձանց ձեռքը պատուակ կտրուի կրցած տոնենին արքայական իշխանութիւնը կործանելու, ամեն տեսակ կառավարութիւն յանկարծական յեղափոխութեանց մէջ ձգելու, և շատ անգամ բարի իշխաններն ռամկին կտտաղութեան մատնելու :

Յայտնի զառանցական դիպուածի համար չէ ըսածս, երբ իշխան մը՝ զըւարճութիւն կհամարի իր հպատակները նեղելը, ինչպէս էր Քէկուի այն թաղաւորն որ իր մօղաց թերադրութեամբ հպատակներն երկրադործութիւն ընելէ արգելեց, այնպէս որ Ժողովուրդը անօթութեան համար մէկիմէկ ուտել ստիպուեցան : Այսպիսի յայտնի յիմարութեան մը դիպուածին մէջ գերա-

դոյն դատաւորներն պէտք չեն թաղաւորը դահլէնէց ընելու համար՝ բժշկաց մէկ խորհուրդը բաւական է ստիպելու ազգային մարմինն՝ այնպիսի իշխանի մը ձեռքերը կապելու, ինչպէս որ պիտի ընէին խելացնոր հօր մը : Բայց այսպիսի դիպուածներու մէջ ալ Թաղաւորին անձին չդպչելու անբռնաբարելի յարգութիւնը պահել պէտք է :

Թէ որ հպատակները իշխանաց հետ այս ճամբով վարուէին, Տէրութեանց կործանման պատճառ եղող երեք մեծամեծ չարեաց առաջքը կառնուէր, որք են Ժողովրդեան հաւաքական եւ բացարձակ հարստահարութիւնը, իշխանաց ամբարիշտ և անկրօն սպանութիւնը, եւ անիրաւ յափշտակութիւնները :

Սակայն հոս Տէրութեան մը դերադոյն իշխանութեան պարտաւորեալ հնազանդութեան վրայ կկօսիմ, որովհետեւ Թէ որ կառավարները օրինաց պարզ կատարիչներն են և ոչ գերադոյն օրէնսդիրները, իրենց իշխանութեան զեղծմանց դէմ միշտ դարման մը կայ : Գերադոյն իշխանութեան տէր եղողները կրնան և կարտաւորին պատժել զանոնք : Բայց երբոր անգամ մը այս գերադոյն իշխանութիւնը հաստատուած է Տէրութեան հիմնական սահմանադրութեամբ, մէկ մարդու կամ մարդոցմէն ոմանց վրայ՝ Թէ քիչուոր ըլլան և Թէ շատուոր, ապստամբիլ երբէք ներելի չէ :

Մինչեւ հիմայ ինչ որ յառաջ բերինք՝ բոլորովին սոսկ Թաղաւորութեան համար չէ, որպէս Թէ մենք անոր կըռասպշտն ըլլայինք : Աստիկնայի ընդդէմ Հռովմայ ծերակուտին ըրած ապստամբութիւնը նուազ դատապարտելի չէ քան զապստամբութիւնն Քոստանդնուպոլսի ընդդէմ Թաղաւորին Անդղիոյ : Ամեն Տէրութիւնները՝ ո՛ր տեսակ կա-

ռաւարտութիւն ալ՝ որ ունենան, մեր հաստատած հնազանդութեան սկզբունքները պաշտպանելու բաւական օգուտ ունին։ Գիտաւորութիւնն օրինաւոր կառավարութեան սրբ և լցէ մէկ տեսակն ալ անարգել չէ, այլ զանոնք

իրեն նուիրական և անբռնաբարելի յարգել արար, և խաղաղութեան ու հաշտութեան սէրը շնչել, որոնք առաքինութիւններ են ոչ միայն բարի քաղաքացւոց, այլ և ճշմարիտ փիլիսոփայի։

Շարունակելի։

ԿԵԱՆՔ ՄԱՐԴՈՅ ԵՒ ՈՒՆԱՅՆՈՒԹԻՒՆՔ ԱՇԽԱՐՀԻ

Մարդը որպէս խոտը են աւուրք իւր, որպէս ծաղիկ վայրի պնդէս ծաղիկ, չնչէ՛ ի նմա հողմը և ոչ է և ոչ ևս երեկ տեղի նորա։
ՍՍՂՄՈՍ

Երբոր ձմրան փքարեր եւ ցրտաշունչ եղանակներուն զուարթ ու գեղածիծաղ դարունը կյանքորդէ, երբ բարեխաղն եւ քաղցրաշունչ քամիներ կսկսին շնչել, այն ատեն ահա բնութիւնը կհոգեւորի, եւ հազար ու մէկ գեղատեսիլ զարդարանքներով մարդու աչքը կզուարճացնէ։ Տեսէք, թէ առաւօտեան դէմ արեւակն արեւելեան եղերտ քին վրայ ի՞նչ պայծառ եւ գեղեցիկ կբարձրանայ, իւր ոսկեհաճանչ նշոյլներն ի՞նչպէս բարձրաբերձ ընդերքուն հազար լեռներէն կանցնին, կտանարձին եւ ընդարձակածաւալ դաշտաց լայնութիւնը կլուսաւորեն։ Բնութեան այս չքնաղ տեսարանները աղէկ վայելել կուզե՞ս։ Այլ անգամ արեւածագի ժամանակ զաշտն ելլը, եւ ահա ի՞նչպէս կզմայլի սիրտդ՝ երբ բնութեան այս գեղեցիկ տեսարանը նկատելու ատեն առաւօտեան դով օդն ալ կշնչէ։ Այն ինչ բոլոր բնութիւնը դեռ իւր մանկութեան զուարթ ու կայտառ արշալուսին մէջ բոլոր գեղեցկութեամբ աշացդ առջեւ կպարզուի, կարծես թէ կենացդ առաջին վայրկեանները նոր կըսկըսին։ Ի՞նչպէս կզմայլի սիրտդ երբ կտեսնես գարնան երախայրիքը, այն կապոյտ եւ պարկեշտ մանիշակները՝ որ ամեն ծաղիկներէն առաջ կխութան գարունը շնորհաւորել, եւ իրենց կանաչազարդ տերեւներով սքողուած

խումբ խումբ կբամբուին իրենց անուշահոտութիւնը հաւասարապէս՝ ամեն կողմ տարածելու համար։ Երբ առաւօտեան ցօղեքով եւ արեւակն նշոյլներէն ընդունած վայրմունքով կշողջողան մարդաբանման, կարծես թէ բնութիւնը իւր բոլոր գեղեցկութիւնները մի միայն անոր շոյայելս է։ Յիշէ՛ ով սիրելի՛ որ այս ամենը դրախտին մէջ ժառանգելիք երջանկութեանդ մէկ ամրանստիւք լիկ տոռերն է։ Բայց ախտո՛ւ, ի՞նչպէս չուտ մը կանցնին կսափին այս երջանիկ օրերը, ահաւաստիկ ամիս մը միջոց, եւ ահա ամսոց ամենը միայնգամայն կանցնին աներեւոյթ կըլլան։

Ամառն անոր տեղը կյանքորդէ։ Երբ թէպէտ իւր գեղեցիկ տեսարաններն ու զուարճութիւններն ունի, սակայն այն վայրկեանին կսկսի մարդս իւր անիծից եւ դատապարտութեան դատնաղէտ արգիւնքը քաղել, ըստ Տերունեան անուտ վճույն՝ «քրտամբք երեսաց քոյ կերիցես դհաց քո»։ Վասն զի այն ատեն կպարտաւորի մշակը տաք ու հեղցուցիչ ժամերուն քսկեփունջ հասկերով բեռնաւորեալ ցորեանները հնձել։ Երբ արեւակը Երկնքին հորիզոնին միջակէտը հասնելով կրակ ու բոց կլիւսի, այն ատեն իւր մեղքին վրէժը կլուծանէ, սեւացեալ եւ արեւակէզ ճակաին քըլ-

ալինքը մասներով սրբելով, կիսափաքի ծառի մը զով ստուերին տակ պատուարութիւն քիչ մը չունէ տոնելու համար: Սակայն մի երբէք յուսահատած ձեռնթափ լինիր ով երկրագործ, ահաւասիկ բոլոր աշխարհ քու աշխատութեանդ պողոյն կապառէ, եւ ճակատէդ թափած այդ քրտինքներդ ալ երկիրներուդ արդատաւորութեան եւ պարարտութեան նիւթ պիտի բլլան:

Ամբան յաջորդող եղանակները եւս առաւել տագնապեցուցիչ են. վասն զի Աշունը եկածուն պէս բնութեան բոլոր վայելչութիւններն ու զմայլելի տեսարաններն կառուու հետը կտանի: մեղի ուրիշ բան չթողուր՝ այլ միայն սերեւածի ծառեր անշուք եւ չոր մարգագետիններ: Մշակին կննայ միակ յայտնի յաջորդ տարուոյն առատ բեղմնաւորութեան՝ երբ շահեկան անձրեւներով թըրջուած կշտացած անդատտաններն հերկելով ժամանակին իւր արմտիքը սերմանելու ատեն կգտնէ: Այս ժամանակիս կարծես թէ բնութիւնը իւր կրելիք վիշտերն ու նեղութիւններն զգալով՝ կսկսի սարսափ ու դողալ. վըրան տխրութեան քող մը առած բոլոր արարածներն ալ նոյն տխրութեամբ կհամակէ, ահաւասիկ ձմեռն կարապետներն ասանք են:

Վերջապէս կսկսին Երկնքին երեսը մասխլամած սեւ սեւ ամպեր պատել, յորդառաւ անձրեւներու տահմներ բացուիլ, հիւստային դառնաչուն հովերը չնչել, ջուրերը

ոռով, եւ ձիւնը լեռներուն եւ դաշտերուն երեսը մէկէն ծածկելով ամենը մնայէ կգողնայ, եւ թնաւ մթիթարութեան նշող մը չթողուր. կարծես թէ բնութիւնը յաւերժական ձմեռն դատապարտուած ալ ամենեւին նորոգուելիք չունի: Այս է ահաւասիկ չորս եղանակներուն համառօտ պատկերը՝ զոր միշտ մեր աչքին առջեւ ունիւք: Սակայն տեսներնք ասկէ մեր սովորելիքն ինչ է:

Ամենիմաստ Արարիչը մեղի համար իբրեւ հանապազօրեայն դաս մը բնութեան մէջ այնպիսի դադանի տնօրինութիւններ շրած է, որոնք ուշի ուշով քննելով ոչ սակաւ բարոյական խրատներ կմատակարարեն՝ զմեզ առմն տեսակ չար ճամբայներէ հեռացունելով դէպ 'ի ուղղութիւն առաջնորդելու: Ահաւասիկ այս չորս եղանակները մարդուս գլխաւոր չորս հատակներ կնշանակեն: Մանկութիւնը որուն օրինակը է դպրունը, անմեղութեամբ զարդարուած կխայտայ իւր առաջին վայրկեաններուն. տիեզերք իրեն համար ուրիշ բան չէ՝ այլ եթէ զրօսավայր մը՝ եւ զուարճալի պարտէզ մը. անդէս անոր փորձութեան եւ աղատ 'ի բռնութենէ կրքերու՝ մինչ այլք մորկածուի ալիքներով կծկին, գրեթէ անալեկոծ ջրերու վրայ հանգաւորութիւն իւր նաւակոմը խնայող յառաջ կերթայ, մինչեւ որ թխի տակաւ տակաւ բնութեան դադանեաց խորը թափանձել. եւ ճանհնալ աշխարհիս փորձութիւնները:

Շարունակելի

ՀԱՅ ՊԱՆԴԻՏԻ ԽՕՍԲ ԸՆԴ ԿՈՌՆԵՆ

Բաղդն իւր ընկեր թշնամեաց սուրն ու երկաթ ձեռք առած,
Ի դուրս հանեց իմ երկրէս զիս զթշուառս Հայրենեաց.
Տարապայման հեռ նախանձ՝ նախանձելով մեր սիրոյն
Ուղեց բլալ խոշորոտն՝ վանելով զիս յօտար տուն:
Գնա՛ ուրեմն դուն կռուակ
Իմաց ըրէ իմ Հօր տուն

Թէ անդ որդի ձեր պանդուխտ

Ծիւրի ծնողին սեքտ սիրոյն .

Ժամանակին տարադէպ բերմունքներ զիս մատնեցին
Օտար անգութ անողոք շղթայներու սեւ բաղդին ,
Որ զիս կապեց կապ յանլոյծ , լա՛լ ողբա՛լ զիմ Հայրենին ,
Որով ցայս վայր տարագիր՝ յուսով մնացի քոյ՜դ արձին .

Գնա՛ ուրեմն կռուենկ դուն

Պատմել վիճակս հօրս 'ի բունն ,

Գնա՛ , գնա՛ , պացիր

Ազդեւ ասոնք մեր երկրին .

Հեռի յինէն մնացին , քոյր աղչականք ընտանիք ,
Զի բաղդ կնքեց ինձ համար իւր աննուէր դատակնիք .
Ծնողք , Հայր Մայր բարեկամ ցե՛րք կարօտով իմ սիրոյն
Լան հառաջեն կաթողին , ցե՛րք սպասեն իմ տեսոյն .

Գնա՛ ուրեմն կռուենկ դուն

Պատմել վիճակս մօրս ցրուն ,

Գնա՛ , գնա՛ , պացիր

Եւտով իմ հօր տուն հասիր .

Իմ արատաւաց կաթիլներ հոտանք կաղմեն գետերու
Որով երկիր կռուեմ Հայրենիքէս խիտ հեռու .
Ինչո՛ւ խոսքս սե հողեր արձունքներըս պարարեն
Երբ ոչ սրտիս եւ հողւոյս ցաւոց երբէք չդիւրեն .

Գնա՛ ուրեմն ո՛վ կռուենկ

Յիշել իմ այս դառն արտասունք

Թախի՛ր գնա՛ , պացիր

Պատմել ծնողիս յիմ երկիր .

Պանդխտութեան խեղճ վիճակ , պանդուխտ սրտեր քեզ համար
Գողբան դիշեր եւ ցերեկ արտասունք թափեն անդադար ,
Ա՛հ , ժամ յառաջ փրկէի իմ այս երկար վիշտերէն
Աւ դադրէի՝ արտասունքով խառն ընկելիք խմելէն .

Յայնժամ կռուենկ դրկէի

Զքեզ 'ի մեր տուն Հայրենի

Ըսել անոնց թէ զի՛ լայք ,

Միթէ կորեա՛ւ ձեր սրգեակ .

Հայրենիքէս ուղղակի չիք սուրհանդակ թղթաբեր
Եւ ոչ բարեւ եւ նամակ . ուստի իմ սիրտս է հաշեք ,
Չգիտեմ սիրո՛ւն ընկերներս քանի՞ արտասունք թափեցին
Կամ իմ ծնող Հայր եւ Մայր , մինչ կեղծ մեռնիր լսեցին .

Գնա՛ ուրեմն կռուենկ դուն

Պատմել զիրաւն հօրս 'ի տունն ,

Թախի՛ր , հասիր , պացիր

Ըսել ողջ է ձեր որդին .

Հայրենական բաժինս են խոր հառաչանք ու ցաւեր
Մայրենական ինչ ըսեմ ժառանգութիւն՝ խիստ վերքեր
Դարմաններու կարօտ են, եւ բնիկ երկիրս կրնայ տալ
Քան թէ բժիշկը հմապոյնք՝ եւ վիրաբոյժք շատ ճարտար :

Լսէ ուրեմն կռուակ դուն

Պատմել զատոնք մօրս 'ի տուն :

Թռի՛ր, հասի՛ր արացի՛ր

Մի եւս յայս վայր դանդաղիր :

Երանի՛ թէ ծփէի զանուշիկ օդ՝ Հայրենեաց

Որուն հողեր բարեբեր իմ կարօտին ժիր ձեռաց ,

Հոն կապասն հայր ու մայր քորք եւ եղբարք սիրասուն

Որ իմ տեքքով սրբեն շոյտ՝ զաղի արտաունք աչքերնուն :

Գնա՛ ուրեմն կռուակ դուն

Իմացունել իմս 'ի տուն

Թէ՛ ձեր որդին հէզ պանդուխտ

Գայ ժամանէ ջգարուն :

Ոսկորներս հոն թող հանդչին, ուր հարցս են սուրբ ոսկորներ :

Հոն թող ապրիմ ու մեռնիմ, միայն չղղամ այս ցաւեր ,

Իմ երկրի օդ՝ եւ ջուր հող՝ պակսէ՛ր ինձ տալ սնունդ՝ ոյժ :

Ուրեմն ինչս է ցաւ 'ի սիրտ, միշտ քեւ ծնողիս ուղղեմ գոյժ :

Թէ երթ գնա դուն կռուակ

Պատմել վիշտերս նորանոր ,

Հօր մօր եղբարցս սիրեղեաց

Որք ինձ մնանանձ կայրեաց :

Ուշ թէ կանաւ չլիթայներն՝ պանդխտութեան վշտերուն

Որ զիս կապեն կաշկանդեն, լալ հառաչել յօտար տուն

Պիտի կոտորեմ՝ կոտորեմ, մինչ վերջինս իմ թափեմ ճիւղ ,

Երթալ հասնիլ Հայրենիք , գրկել սիրուն ընտանիք :

Գնա ուրեմն դուն կռուակ

Իմ ընտանեաց բարեւ տուր ,

Պարզէ թեւերդ թռչտէ

Հոն ուր սպասեն լուր քենէ :

Այլ ի՛նչ յուսով եմ Աստուած, առ ինչ երթամ եւ որո՞ւն :

Այս տասնեւհինգ ճիշդ հաշուով կողջունեմ յար զգարուն :

Յուսամ՝ արդեօք ընտանիքս տեսնել գրկել տակաւին ,

Բայց թէ՛ շիրմաց գտնեմ ծոց , դէթ աչքիս տամ ցող վերջին :

Ա գնա՛ ուրեմն կռուակ դուն

Հօր մօր 'ւ երկրիս 'ի մեր տուն

Տուր աւետիս իմ դարձին

Թէ ահա դայ ձեր որդին :

ԳԱՐՈՒՆ

Երկնից կապոյտ երբ կրայուէ վարաւոր ,
Երկիր բոլոր հագնի կանաչ զգեստ նոր ,
Անհուն օգին սահմանաց մէջ վեր ու վայր ,
Բիւր տարուբեր առնեն թռչունք օգտաւար ,
Երկինք վերուստ հրճուի 'ի ձայն քաղցր երգոց ,
Եւ կզմայլի պանդուխտ հոգին սրտախոց .
Այլ Հայր'նեաց թէ քաղցր անուն միտքը գայ .
Իւր աչքերէն աղի արտասունք կցողայ ,
Ի դաշտ 'ի բլուր կոչէ հովուին հեշտ սրինգ ,
Եւ կաթնածոծ նործին մայրն բիւր դառնիք :
Մինչ յանտառին 'ի մէջ ծառոց սաղարթուն
Հեզիկ շնչմամբ գործէ Զեփեռ ստափիւն
Կածանելով շարժին եւ բոյսք ծաղկածին ,
Քաղցր յոյսերով պարարեն 'սիրտ մշակին ,
Կենէ որջէն իւր ձագուն հետ նապաստակ ,
Յայգի ' պարտեզ իւրն սկսի ասպատակ .
Եւ արեւուն երբ ջերմանան շառաւիղք
Թփոյն մէջէն սուլէ մողէս խորտակի :
Ձորք եւ հովիտք ձայն տան երգոց հայ աղջկանց
Ուր փունջ հլուին մանիշակի եւ ծաղկանց
Մարդրայեա քան ոսկեղէն ձոյլ մանեակ .
Գնել ձակտի եւ գլխանուն սուրբ պսակ :
Այ , խառուակի , կարմիր կապոյտ ծաղկոյն
Ի՞նչ աղուորիկ յալին սուռակին էք բացուեր ,
Թէ առաւան հեղատարաի իջնայ ցօղ
Զինչ որ կուսին յականջ փայլիք յակիթ օղ :
Պարկեշտակրօնդ կապուտերանդ մանիշակ ,
Գարնանաւեր ծաղկանց դշտոյ փայլունակ ,
Քեզ կապտէ 'ի փեթակի ժիր մեղուն
Քոյ անուշիկ ծծել ծոցին հլիթ բեղուն :
Քեզ կապտէ աչք մշակին ժրաջան ,
Յատոյ ի ձեռս փութալ դնալ յայդեատան :
Քոյ աղւորիկ դէմք որ տեսնէ կաքաւիկ
Լեռներն 'ի վայր իջնէ խումբով պարչըջիկ :
Այ , մանիշակ դոյնդ է աղւոր , հոտա անոյշ
Քեզ փտիաքի կապուտ աչտի կոյս մեղոյշ .
Հոտոյ որ ստնու՝ տաարակն հեռի աշխարհաց
Կուս կուս մնչեալ փութայ առ մեզ առնել դարձ ,
Այլ ո՞ւր մնաց բաղդակիցն իմ ծիծեռնիկ ,
Որ յերկնի տակ շինէ կառով զիւր բունիկ .
Մինչեւ լսեմ պանդուխտ ծիծեռն ճնուողին ,

Պագիկ ապով սխառակ կրծքին իր սիրուն ,
Չունիմ ձայնից , չունիմ ընկեր այլ լացիս ,
Միայնացեալ , սիրտս ալ մաշի ներսի դիս .
Այ , ծիծեռնիկ , հասիւր արագ ինձ արագ ,
Գարունն եկեալ , ծաղկել է արդ մանուշակ :
Դու այլ պանդուխտ քաշուէ դնա՝ յանտառին
Թէ չլսես ողորուն երգ իր լեզուին :
Գնա՝ լսիկ մայրեաց նսեմն 'ի բլրիկ
Ուր կճեմնն յաւերժացեալ վեհ ողիք .
Բերանդ 'ի հող , գլուխդ 'ի քար կարծրապինդ ,
Քեզ հետ թող լան դաշտք լռանալու եւ հովիտ
Ծաղկի պարուն , այլ պանդուխտ համար չէ ,
Երբ ողբակից ոք վշտերուն չգտնէ :
Ծաղկի շուշան , ծաղկին հովիտք ծաղկացիւր
Այլ հայրենեաց անոյշ հոտեր չեն լուրիւր :
Ո՞վ Երասխայ սահուն ալեաց եղերքներ
Բիւրապատիկ բուսած աղուոր ծաղկոյն ,
Զեզ այլ նման բացուեցաւ իմ մանկութիւն ,
Այլ բաղդ դժխեմ փոխեց սնկեց յօտար տուն
Սրեն զարկաւ , եւ թառմեցաւ իմ դարուն ,
Իսկի աչիրտ շարժանացան ձեր տեսոյն :
Երբ զիւղերէն կուգան Հայկեան մանկտիք
Հեզառան շուրջ յալին առնեն խաղալիք .
Եւ զօձապտոյտ օղակ օղակ յորձանքներ
Ճգքեն տաճին իրրեւ սիրուն ձկնիկներ :
Ահ ո՞րպիսի բիւր ելեւել բիւր շարժուածք ,
Սուզին 'ի խորս ինչպէս կարապոս սպիտակ ,
Որ երամով 'ի մէջ գետին խոնին գան
Եւ լուսնան դաղտոտ փետուրս ձմերան :
Հա՛ մանկտիք կրակաչուի եւ կայտառ
Ի լուսնակիս պար բոնեցէք լոյս պայծառ
Մինչեւ ելնէ գիշերաւաղն Արեւտակ
Լուզ դոյ վճիտ ջրերուդ խոր ց'յտտակ .
Եւ սրտագին կրկնէ իւր երգն յանտառին
Գեղգեղապոյն խօսնակն 'ի թառ յոտս ծառին :
Մինչեւ լուսին մութ ամպերուն մէջ թաղուի ,
Եւ ցիրտ ցան լոյս առաղբերուն նուաղի :
Պանդուխտն ալ այն վտեմ եւ խոր ժամերուն
Օտար երկիր , գլուխք քաղին մոնէ քուն ,
Ուր ուրտական մօրը պտտիկեր եւ հարթին
Աչքին դիմաց ախտը՝ սրտու՝ կրեւիկն ,

Նաքը մանկիկ թշուառ սղոյն երեւոյթ
Մերկ ու բոկիկ, աւուր հացի ալ կարօտ . . .
Ո՛վ դիշերոյ խաղաղական լուրջ ժամեր
Խնչ ահուելի են պանդխտին ցնորքներ,
Դո՛ւ այլ դարուն, այլ մի՛ ծաղիկը մի՛ բնաւ,
Տարաբաղդին սիրտն 'ի փորին հալեցաւ .
Նրբ քեւ յիշեց ծնողք սրդիք ամուսին,

Նրբ դառնաղէտ ցաւք նորեցան յիւր սրտին :
Սուտ է ձմեռ, սուտ է՝ դարուն եւ՝ ամառն,
Մինչ պանդխտին հացն է՝ մոխիր ջուրն է դառն
Եւ Հայրենիքն երազելով յոյժ սիրուն,
«Ո՛հ, ո՞ւր արեւ, ո՞ւր իմ գոչէ նոր Գարուն» :

Ն. Դ. Մ.

ՕՐԷՆՔ ԼՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՍՆ Բ.

ՊԱՏՃԱԿԱՆ ՏԲԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՔ

Տես թիւ 8

ՅՕԴ. 19.

Տէրութեան դատարաններուն, աւանաններուն կամ ուրիշ ռազմանադրեալ մօրմնոց դէմ վատահամբաւութիւնը կամ թշնամանքը՝ տասն և հինգ օրէն մէկ տարի բանտարկութեամբ կամ երկու լիւրայէն յիսուն լիւրա տուգանքով պիտի պատժուի :

ՅՕԴ. 20.

Այստեղիկան իշխանութեան պաշտօնատարներու կամ գործակալներու դէմ վատահամբաւութիւնը՝ տասն օրէն տասն սըն ամիս բանտարկութեամբ կամ մէկ լիւրայէն քառասուն լիւրա տուգանքով պիտի պատժուի :

ՅՕԴ. 21.

Բ. Դրան մօտ գտնուած ամեն կարգի դեռապաններուն և ուրիշ օտարազգի գործակատարաց դէմ վատահամբաւութիւնը՝ ութ օրէն ութ ամիս բանտարկութեամբ կամ մէկ լիւրայէն երսուն լիւրա տուգանքով պիտի պատժուի :

ՅՕԴ. 22.

Մանաւորաց դէմ վատահամբաւութիւնը՝ կէս լիւրայէն տասն և հինգ լիւրա տուգանքով կամ հինգ օրէն հինգ ամիս բանտարկութեամբ պիտի պատժուի :

ՅՕԴ. 23.

Որ և է անձի և մինչև իսկ իշխանութեան պաշտօնատարի կամ գործակալի դէմ անձնական գործոց համար վատահամբաւութիւն եղած ժամանակ՝ օրինաց հրամայած պատիժը բացարձակ կերպով 'ի գործ պիտի դրուի : Սակայն երբոր իշխանութեան պաշտօնատարներու կամ գործակալներու և կամ ուրիշ որ և է պաշտօնական դրից մէջ գտնուող անձանց պաշտօնին վերաբերեալ գործերու վրայ ամբաստանութիւն հրատարակուի, ամբաստանեալ գործերուն ապացուցութեամբ ամբաստանողը պատժէ ազատ կմնայ : Բայց եթէ նոյն պաշտօնատարաց անձերուն դէմ ալ թշնամանք դրած ըլլայ՝ պիտի պատժուի :

ՅՕԴ. 24.

Սոյն օրինաց 20 և 21-րդ յօդուածներուն մէջ նշանակեալ անձանց դէմ թըշնամանքը՝ հինգ օրէն հինգ ամիս բանտարկութեամբ կամ կէս լիւրայէն տասն և հինգ լիւրա տուգանքով պիտի պատժուի :

307. 25.

Մասնաւորաց դէմ թշնամանքը՝ երկու օրէն երկու ամիս բանտարկութեամբ կամ երսուն զուրուշէն հինգ լիւրա տու գանքով պիտի պատժուի :

307. 26.

Դիտմամբ եւ չարամտութեամբ սուտ լուրերու , շինծու կամ խարդախեալ գըրութիւններու հրատարակութիւնը կամ այնպիսի հրատարակութեանց ուրիշ առնելով կրկնութիւնը՝ մէկ ամսէն մէկ տարի բանտարկութեամբ կամ տասնէն յետուն լիւրա տու գանքով պիտի պատժուի :

307. 27.

Սոյն օրինաց 13 , 16 , 17 և 24-րդ յօդուածոց մէջ նշանակեալ յանցանքները կրնան պատժուիլ իշխանութեան ձեռօք՝ լրագրին դադարմամբ , որ մէկ ամսէն աւելի չպիտի տեւէ :

307. 28.

Ամեն լրագիր կամ պարբերական թերթ պարտաւոր պիտի ըլլայ իրեն դէմ դատաստանաւ տրուած վճիռը նոյն ամսոյն մէջ հրատարակած թիւերուն մէկուն մէջ հրատարակելու :

Դատապարտութեան վճիռներուն մէկ կամ քանի մը լրագրաց մէջ հրատարակութիւնը պիտի կրնայ հրամայուիլ և անոնց ծախքը դատապարտեալը պիտի վճարէ :

307. 29.

Երկու տարուան միջոցի մէջ երեք անգամ դատապարտութիւն կրող լրագիրը կամ պարբերական թերթը՝ իշխանութեան ձեռօք դադարելու կամ խափանուելու ենթակայ կըլլայ :

307. 30.

Եթէ լրագրի մը պատասխանատու տնօրէնը կամ տէրը լրագրական յանցանաց կամ օրինազանցութեան և կամ ոճիրի մը համար բանտարկուի , նոյն բանտարկութեան միջոցին՝ լրագիրը կամ պարբերական թերթը սոյն օրինաց հաստատած պայմանները կատարող ուրիշ տնօրէնի մը ձեռօք միայն կրնայ հրատարակուիլ :

307. 31.

Լրագրական յանցանաց դատաստանը վնասեալ կողմին խնդրագրովը պիտի տեսնուի , 'ի բաց առեալ Վ. Խնքնակալին և կայսերական գերդաստանին դէմ թշնամանքը , Վ. Սուլթանին իշխանութեան դէմ յարձակումը , Տէրութեան պաշտօնէից դէմ թշնամանքը , նոյնպէս հասարակաց բարոյականին և համեստութեան դէմ նախատինքը , որոց դատաստանն 'ի պաշտօնէ պիտի գործադրուի :

Տէրութեան մէջ պաշտուած կրօնքներուն մէկուն դէմ թշնամանաց դատաստանը՝ նոյն կրօնին վերաբերեալ կրօնական իշխանութեան կողմանէ դանդատ եղած ժամանակ՝ 'ի պաշտօնէ պիտի հրամայուի :

307. 32.

Լրագրական յանցանաց դէմ՝ վեց ամիս անցնելէ ետեւ բողոք կամ դատաստան չպիտի կրնայ ըլլալ :

307. 33.

Երբոր մի և նոյն յանցանքը կրկին գործուի , թէ՛ դատաստանական և թէ՛ վարչական միջոցաւ վճուուելիք պատիժը կրնայ մինչև կրկնապատիկ աւելնալ :

ՅՕԴ. 34.

Սոյն օրինաց 13, 16, 17, 19, 20, 21 և 24րդ յօդուածոց մէջ յիշուած յան-
ցանքները Բ. Դուռը նստելիք հինգ
անձէ բաղկացեալ յանձնաժողովէ մը պի-
տի դատուի, և այն յանձնաժողովի տե-
ղեկադրոյն վրայ Բարձրագոյն ատենը
պատժոյ վճիռը պիտի տայ:

Իսկ միւս յօդուածոց մէջ նշանա-

կեալ յանցանքներն ու օրինադանցու-
թիւնները ոստիկանութեան ատենանը-
րուն առջև պիտի դատուին:

ՅՕԴ. 35.

Ներկայ օրէնքը 1863 յունվ 1էն (ըստ
նոր տուժարի) սկսեալ 'ի դորժ պիտի
դրուի:

ԿԵՅՎԷՅԻ ՄԻՋԱԳԻՒՂԻ ՄԷՋ

ՅԱՌԱՋԱԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ՍԷՐԸ

Յառաջագիմութիւնը երբ իրական ըլլալ կսկսի,
անդորժ խորհուրդներու մէջ անհաստատ բաղձանքներով
չարտագրել: Սահման մ' է այս որով ընտութիւնը ամեն
բարիքները կ'ցանկապատէ:

Կատարելոց մտքերու մէջ բաղձանքը ընտութեան այս
ասհմանը չաղարտելով կ'արմարի կամաց կ'ծակցի, և ի-
րաժժար շարունակութեամբ արտաբերել կսկսի. ուր որ
ամեն ձեռնարկութիւններ' այս կերպով սկսեր են գովելի
վախճանի ենթարկուած են:

Մենք ևս ուր որ կ'ընեն յառաջագիմութեան այս
բղձաւէտ եղանակն անշուշտ ինքնաբերաբար բերկրելու
երանութեամբ քարոզել պիտի փութամք' ինչպէս նաեւ
հետեւեալը:

Կեովէսի միջադիւղի ժողովուրդը' իր հաստատուն
ձեռնարկութիւններովն նշանաւոր եղած է շատերու. յա-
ռաջագիմութիւնը հոն 'ի լուութեան գործել սկսած էր 'ի
վաղուց. ընկերութիւններ' զանազան արտադրանքով կը-
շարունակուէին, և մինչև իրենց արդի չափաւոր զօրու-
թեան մը սահմանն չափաւոր բարերարութեամբ կ'գոր-
ծէին:

Այս օրերս ընդր ընկերութիւնը միաբանելով Աղգ-
թ. խորհրդոյն ծանուցագիր կամտուցանեն, յորում կը-
րայտարեն թէ իրենց գիւղին դպրոցական յառաջագիմու-

թեան վրայ քիչացած բաղձանքներն, և թէ զայն աւելի
մեծաքայլ ընելու համար խոհական հողաբարձութիւնն
յանձն առնելը յօժարութիւնն:

Թ. խորհուրդն արդէն զգայուն այնպիսի ձայներու
կ'յօժարի մեկէն նոցա բաղձանացը համակերպիլ. և իւ-
րաքանչիւր տարի Աղգային մտտուկէն 7000 դահեկան վը-
ճարելու խոտուեմն ընել. Ընկերութիւնը Խորհրդոյն այս
պատրաստական յօժարամտութիւնն մեծապէս գոհ կ'ըլլան
և իրենցմէ ալ 9000 դահեկան իւրաքանչիւր տարի վերադ կը
ընելու դաշնադրութեամբ' կսկսին դործողութեան. Ըն-
կերութեանց անդամներէն առաջինն առաջ Հողաբարձուաց
ժողով մը կ'կադմեն' քուէարկութեամբ' որ երկու տեւի
դպրոցներն ալ անմիջաբար անտեսելու պարտքը կ'ստանան:

Այսպիսի գեղեցիկ և սրտաշարժ ձեռնարկութեան
մը մանրամասն պարտադրութիւնը մասնաւոր դրութեամբ ըն-
դունելնիս բաղձալի էր յոյժ. բայց սոյս մասին ալ բա-
ւական տեսչանք տկանատես վկայներու հաւատարմու-
թիւնն:

Կ'ըսեմ' բաղձանքներն ուն հետ շարունակելու մա-
սին մինչև ցորդ ցցուցած աղահալ փորձերին, և կը-
մաղթեմ' իրենց համար երկնից օգնութիւնը' որով միայն
սուրբ' օգտակար. և անվտանգ կըլլան միաբանութիւնը:

ԽՈՐԷՆ՝ Վ. ԳՐԻ. ԱՇԽԵՒԱՆՅՈՒՆ

X

ԱՏԱՓԱՋԱՐԻ ՄԷՋ ԲՈՂՈՒՓԱԿԱՆ ԸՆՏԱՆԵԱՅ

ՄԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁՐ

Ճշմարիտ կրօնը իւր ծագմանէն 'ի վեր հակառակ վարդապետութիւններու մէջ իւր Աստուածային սրբութեամբը կփայլի իբրեւ անաղօտ լոյս, զոր միջնցունելու համար դժոխոց ներքործութեամբն եղած չարաչար փորձեր միշտ 'ի դերեւ ելած են. զի երկնատուր շնորհքն է այն այնպիսի եկեղեցւոյ զոր « 'ի դրանց դժոխոց անվանելի » քարոզեց նոյն ինքն Աստուած :

Դժոխային հոգեկորոյս խաւարը՝ դանազան որոգայթներով որսալու՝ եւ դիւաշունչ ազդեցութեամբ բաժնելու ետեւէ է միշտ այն զաւակներն՝ զոր եկեղեցին իւր մայրենի գիրկը կանուցանէ. երկնից սուրբ արքայութեան իբրեւ սուրբ եւ բնական ժառանգ նուիրելու շնորհօք կդաստիարակէ. Բնականապէս իւր զաւակաց կորստեան ճամբուն մէջ գտնուելուն վրայ կցաւի, եւ երբ դարձեալ նոյա ճշմարիտ զղջմամբ վերագարձը կտեսնէ մեծապէս կուրախանայ : Ս. Եկեղեցւոյն ճշմարիտ ուրախութեան արժանի է հետեւեալ անցքը՝ զոր կրիութեամբ հրատարակել բերկրութեամբ :

Աստաղադարի մէջ անցեալ մարտ ամսոյ 9 բողոքականութեան մէջ երկայն տուն մնացած կին մը, երկանը մեռնելուն պէս՝ վեց հատ զաւակներովն, յեկեղեցի կդառնայ, լալաղին եւ սըրտեռանդն զղջմամբ, զաւակաց Ս. մկրդութեան փրկարար խորհրդոյն կարօտ ըլլալին յայտնելով՝ մկրտուելին կինդրէ, բարեպարիշտ այրւոյն ջերմ փախաքն ալ կկատարուի :

Վերագարձեալները՝ բողոքական բնտանեաց բնակակից ըլլալով՝ շատ մը մոլեռանդ մարդիկ հոն կթափին, և այնչափ թուր ու մուր նախատինք, և այն

չափ սաստ և սպառնայիք կտեղան բարեպաշտուհի մօրը դիտուն՝ որ սրտին ցաւէն կամ սարսափէն անզոյ նուազման վտանգաւոր վիճակին մէջ կիյնայ :

Այս դէպքը լուսաւորչական դրացիք իմանալով՝ վրայ կհասնեն, և իսկոյն զանիկայ իւր զաւակներովն հանդերձ բարեպաշտի միտուն կփոխադրեն :

Չարմանքը այս է՝ որ խղճի ազատութիւն քարոզող անձինք են՝ որ իրենց սկզբան համեմատ իր խղճին ազատութիւնը գործածող մէկը այսպէս կը դատապարտեն, և անոր ազատութեան վրայ բռնանալով՝ խղճին դէմ գործելու սպառնայիքներ կընեն :

Վինը երկանը կենդանութեան տունն, բողոքականութեան մէջ կմնայ, եւ մեռնելէն անմիջապէս ետքը ինքնա կամ կդառնայ, քանինքն արդեօք խղճի եւ կրօնի ազատութեան բռնարարող այսպիսի կապերով արդիւրեւ են բողոքականութեան մէջ :

Վերագարձէն ետքը կնախատուի, հազար տեսակ սպառնալիքներու երկիւղով անզոյութեան մէջ կիյնայ : Քանինքն սիրտ այսպիսի ապագայի կասկածով տակաւին կհայլ :

Սակայն այսպիսեաց առջեւ կդնեմք այն հաւատքը՝ որով համբերութիւնը պսակաւոր փառօք կզարգարուի անմահութեան մէջ, կգթամբ լուսոյ մէջ իբրեւ 'ի գիշերի տակաւին. լոյս փնտռող կամաւ կամ ազիտաբար կուրացելոյ վրայ, եւ կհորդորեմք զկոյր նորասերներն՝ որ նորասիրութիւնը աշխարհիս պատահական ձեւերուն համար միայն պահելով, այն երօնքը եւ ճշմարիտ վարդապետութիւնը որ 'ի սկզբանէ աշխարհի մինչեւ բանին Աստուծոյ դալուստը եւ նորա վերանորոգելէն մինչեւ ցայժմ՝ ընդհանրական Ս. եկեղեցւոյ մէջ մնայ, եւ յաւիտեանս պիտի մնայ՝ անփոփոխ պահեն :

Կ. Պ Օ Լ Ի Ս

Աղերան Վարդապետ Ունձեան
Ահարոն Վ. Սմբատ
Բարձուղիմես Վ.
Գարեգին Վ. Թաթարեան
Կարապետ Վ. Պատրիարքական փոխ
Մկրտիչ Վ. Խրիմեան
Յակոբ Վ. Գաւազանակիր
Սիմեոն Վ. Սէֆերեան
Ստեփան Վ.
Տ. Յակոբ Քաջանայ Իւսկեւտարցի
Ատոկ Շիրինեան
Արշակ Յակոբեան
Բարունակ Պէյ Բրթիկեան
Մ. Բաւնիկ Սէֆերեան
Գեորգ Ամիրայ Փափազեան
Գեորգ Յակոբեան
Գեորգ Պէյ Երամեան
Դրիգոր Այլաթճեան
Կարապետ Ամիրայ Պալեան
Կարապետ Իւթիւճեան
Կարապետ Յ. Փանոսեան
Կարապետ Գ. Տադէսեան
Հովարձում Արամեան
Հայրապետ Յովհաննիսեան
Դադար Գալէտէրեան
Ճանիկ Արամեան
Մանկասար Շալճի
Մանուկ Պատոնեան
Մատթէոս Պէյիկճեան
Մարտիրոս Թովմաճեան
Միշրան Թաշնապաշեան
Մ. Սիրաժի Լիպոբերի Ռօզ
Միքայէլ Յակոբեան
Մկրտիչ Նիկամեան
Մկրտիչ Մեղզուրեան
Մկրտիչ Մոմճեան
Յակոբ Յովհաննէսեան
Մ. Յակոբ Ներսիսեան
Յակոբ Միքայէլեան
Յարութիւն Էֆենտի Սարգսեան
Յարութիւն Լ.Արք. Ա. Հրէշ Եկեղեցւոյ
Մ. Յարութիւն Յովհաննէսեան
Յարութիւն Սրվաճեան
Յովակիմ Ֆէնէրճեան
Յովհաննէս Ինճիճեան
Յովհաննէս Ճիզմճեան
Յովհաննէս Նրիսեանց
Յովհաննէս Պալքճեան
Յովհաննէս Էֆենտի Հովսէփեանց
Յովհաննէս Մարգարեան
Յովհաննէս Յակոբով
Յովհաննէս Պէյ Տատեան
Յովհաննէս Տէրքլեանց
Յովհաննէս Վարժապետ Պրուսացի
Յովսէփ Փաշայ Վարդանեան
Յովսէփ Գաֆաճեան
Պօղոս Եղորճեան
Ռաթէոս Պէյիկճեան
Սահակ Փէշտիմաճեան «2 օր»
Սանուց Ընկ. Մայր Դպրոցին
Սարգիս Պէյ Կ. Պալեան
Սարգիս Մոմճեան
Սեպուհ Սրմաբէշեան
Սիմոն Գարամաճեան
Սիմոն Պէյ Պ. Տատեանց
Սուրէն Ա.
Ստեփան Ամիրաղով
Ստեփան Արթիւնով
Ստեփան Փափազեան
Վարդերէս Միսաքեան

Փեթրաք Ալեանաբեան

Քրիստոստուր Դազարսեան

Ղ. Ը. Ն. Ճ. Ը. Լ. Ա. Բ

Տ. Յովհաննէս Մ. Կարապետեան
Տ. Սարգիս Սարգսեան
Տ. Կարապետ Տ. Կարապետեան
Մ. Գրիգոր Գաւազարեան
Դրիգոր Մեղքոնեան
Խաչատուր Աղամեան
Կարապետ Ղազրէան
Մանուկ Թըրքեան
Մ. Մկրտիչ Այաճաճեան
Մ. Յակոբ Վարդանեան
Յակոբ Մատրեան
Յարութիւն Տէրտէրեան
Պետրոս Ղազրէան
Պօղոս Մեմիշեան
Պօղոս Էսմէրեան

Ղ. Ո. Ի. Բ. Տ. Պ. Է. Լ. Է. Ն. Կ

Ազարիա Լաֆճեան
Մ. Անանիա Չափառեան
Եղիսէ Կախլախեան
Եղիս Չափառեան
Մ. Թադէոս Իսրայելեան
Թաթէոս Տեստիճեան
Կարապետ Եղորճեան
Մ. Մանուկ Փէրուճեան
Միսոս Սէֆերեան
Մկրտիչ Պետիկեան
Մ. Յակոբ Փէրուճեան
Մ. Յակոբ Քէլէշեան
Յակոբ Թէրքեան
Մ. Յակոբ Վէլիեան
Մ. Յարութիւն Քէլէշեան
Յովհաննէս Պօլիեան
Մ. Պատուական տէստիճեան
Պետրոս Կապուտիկեան
Մ. Պօղոս Սէֆերեան
Մ. Պօղոս Սարայտուրեան
Մ. Սերուր Պետիկեան

Մ. Ա. Ն. Ի. Ս. Ա.

Յակոբ Յ. Փափազեան
Յովհաննէս Վարժապետ Կարապետեան
Սարգիս Տ. Կարապետեան

Մ. Ո. Ի. Շ

Վարդան Մամիկոնեան
Վրժին. Ս. Մարինի «Նուէր Վ. Մ.»

Մ. Ո. Ի. Բ. Տ. Ճ. Ա. Յ

Տ. Գեորգ Քաջանայ

Ն. Ի. Կ. Ո. Մ. Ի. Գ. Ա. Յ

Տ. Յակոբ Քաջանայ
Թադուր Վարժապետ Ճէնէթեան
Թադուր Մ. Յ. Դազարսեան
Մ. Կարապետ Յ. Խ. Գաւազարեանց
Մեղքոն Սուքիառեան
Մ. Յակոբ Խ. Կարապետեան
Մ. Յակոբ Յ. Խ. Գաւազարեանց
Յակոբ Մկրտիչ Տօղրաշեան
Յովհաննէս Մ. Յ. Դազարսեան
Վրժին. Աղլի. «Նուէր Հազգի Պէյի»

Ն. Ո. Բ. Գ. Ի. Ի. Դ.

Մարտիրոս Աթոռակալ
Պօղոս Տ. Սարգսեան

Չ. Բ. Շ. Կ. Ա. Ե. Ա. Գ.

Համբարձում Սարբ Քէշիշեանց
Մէրկէր Ախիկեան

Պ. Ա. Բ. Տ. Ի. Ջ. Ա. Կ.

Քաջանայ
Արգար Թովմայեան
Բարսեղ Այնշանեան
Դեորգ Շիրինեան
Գեորգ Լիյոզեան
Մ. Գրիգոր Տ. Անդրեասեան
Մ. Գրիգոր Մալանեան
Թորոս Միսաքեան
Մ. Խաչերես Յ. Խաչերեան
Մ. Կարապետ Տ. Կարապետեան
Մ. Մկրտիչ Յ. Խաչերեան
Մ. Մկրտիչ Տ. Յակոբեան
Յակոբ Կարապետեան
Յարութիւն Այվազեան
Յովհաննէս Մկրտեան
Յովհաննէս Պօլիկեան
Ուսումնասիրաց Ընկերութիւն
Պօղոսիկ Նամիրամեան
Ռուբէն Ճէնտայեան
Մ. Ստեփան Նալպանտեան
Վրժին. աղլիանց «Նուէր Հազգի Պէյի»

Վ. Ե. Ն. Ե. Տ. Ի. Կ.

Միւրթարեան Հարբ

Տ. Ա. Բ. Գ. Ի. Ի. Դ.

Տ. Գալուստ Քաջանայ

Տ. Է. Ն. Ի. Ջ. Լ. Ի

Տ. Ներսէս Քաջանայ Պարտիզակցի

Տ. Բ. Ա. Պ. Ի. Ջ. Ո. Ն

Խորենեան Ընթերցարան «Միջնորդութեամբ Մախուխեանի»

Փ. Ա. Բ. Ի. Ջ.

Յովհաննէս Պէյ Պ. Տատեան

Յ. Է. Բ. Ի. Ջ. Լ. Ի.

Տ. Մարտիրոս Քաջանայ
Խաչատուր Տ. Պօղոսեան

ՊԱՅՄԱՆՔ ԸՆԿԵՐԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՅՍԸ ԿՆՐԱՊԱՐԱԿՈՒԻ՝ ամեն ամսոյ սկիզբն 24 երես քառածալ գրիւք
Տարեկան գինն է առանց ծախուց ձանապարհի եւ ԿԱՆԽԻԿ հատուցանելի 2 ար.
ծախ մէծիտիէ:

Ստորագրութիւնք Օգոստոսի սկիզբէն կսկսին:
Միայն մէկ ամսատետրին գինը 6 ղուրուշ:

ԳՈՐԾԱԿԱԼՔ

Ի ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ. Պ. Յովսէփ Գաֆաֆեան Գրաւաճառ 'ի Մահմուտ վաշայ:
Ի ՋՄԻԻՌՆԻԱ. Հայրապետ աղայ Շահվէրլեան:
Ի ԿԱՐԻՆ ԵՒ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Յարութիւն աղայ Ղէնէփլեզեան:
Ի ՆԻԿՈՍԻՒԱ ԵՒ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Մ. Յակոբ աղայ Յ. Խազէզ Գասպարեանց:
ՅԱՏԱՐԱԶԱՐ ԵՒ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Մ. Յարութիւն աղայ Տայլէրեան:
Ի ԿՐԴՄԱՆՍ ԿԵՅՎԷՅԻ. Յակոբ Պատուելի Պէյլէրեանց:
Ի ՊԵՏԻՋԱԿ. Մահտեսի Մկրտիչ Աղայ Տ. Յակոբեան:
Ի ՍԵՃՆՈՐ ԳԻԻՂ ԵՒ Ի ՇՐՋԱԿԱՅՍՆ. Ստեփան աղայ Պալթայեան: